

Rapport

Varen op goed gevoel

Rekenkameronderzoek sportbeleid
Veere

Varen op goed gevoel

Rekenkameronderzoek sportbeleid Veere

In opdracht van de Rekenkamer Veere

Mulier Instituut

Nathan Geurink
Remco Hoekman
Huib van Vugt
Marleen Kools

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut

Utrecht, 12 mei 2025
www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl

Disclaimer

U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding: auteur(s), de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder toestemming van het Mulier Instituut.

Over ons

Het Mulier Instituut doet sportonderzoek voor beleid en samenleving. Voor overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, sportorganisaties en bedrijven onderzoeken we allerlei thema's op het gebied van sport en sportief bewegen: van de sportdeelname van (groepen) Nederlanders tot de motorische vaardigheden van kinderen, en van diversiteit en inclusie in de sport tot de economische impact van sportevenementen.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk.

Ons doel is bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van sport, sportief bewegen en versterking van de sportsector. Dit doen we op verschillende manieren:

We verzamelen data en monitoren de Nederlandse sportsector en beleidsprogramma's.

We ontwikkelen kennis en onderzoeksmethoden via verkennende en verdiepende studies.

We duiden onderzoeksuitkomsten en vertalen deze naar de beleidspraktijk.

We onderbouwen beleidsbeslissingen met expertise en advies.

We bieden gevraagd en ongevraagd duiding en reflectie in de rol van 'kritische vriend' van de sportsector.

We zetten ons in voor de bevordering van de sportwetenschap.

Inhoudsopgave

Varen op goed gevoel

1	Inleiding	6
1.1	Achtergrond	6
1.2	Doelstelling	7
1.3	Vraagstelling	7
1.4	Werkwijze	7
1.5	Normenkader	7
2	Het Veerse sportbeleid	10
2.1	Doelen van het sportbeleid	10
2.2	Organisatie van het sportbeleid	12
3	Betrokkenheid gemeenteraad	15
3.1	Sport in de gemeenteraad	15
3.2	Ervaringen gemeenteraad met eigen rol	15
4	Betrokkenheid sportsector	16
4.1	Betrokkenheid bij beleidsvorming	16
4.2	Betrokkenheid bij de uitvoering van het gemeentelijk sportbeleid	17
5	Zicht op de voortgang	19
5.1	Monitoring van het sportbeleid	19
5.2	Voortgang op minder meetbare doelen	19
6	Doeltreffendheid	21
6.1	Sportdeelname en voldoende beweging	21
6.2	Sportstimulering	23
6.3	Fysieke omgeving voor sport en bewegen	24
6.4	Doeltreffendheid beleidsactiviteiten	26
7	Doelmatigheid	28
7.1	Kosten van het sportbeleid	28
7.2	Vergelijking met andere Zeeuwse en Nederlandse gemeenten	30
8	Conclusie & aanbevelingen	34
8.1	Conclusies	34
8.2	Aanbevelingen	35
	Bestuurlijke reactie van het college van burgemeester en wethouders	37
	Nawoord van de Rekenkamer Veere	44
	Bronnen	46
	Bijlage 1 - Beantwoording normenkader	48

Inleiding

Na vijf jaar Zeeuws Sportakkoord heeft de Rekenkamer Veere besloten een onderzoek te laten uitvoeren naar de doeltreffendheid en doelmatigheid van het gemeentelijk sportbeleid. In dit eerste hoofdstuk beschrijven we de achtergrond, doel- en vraagstelling en werkwijze van het onderzoek.

1.1 Achtergrond

Zeeuws Sportakkoord

Op 7 maart 2019 werd het Zeeuws Sportakkoord gesloten. Zeeuwse gemeenten, sportorganisaties, onderwijsinstellingen en diverse andere organisaties rondom de Zeeuwse sportsector (zoals de GGD) hebben daarin de ambities uit het Nationaal Sportakkoord vertaald naar de Zeeuwse context.

In vergelijking met andere regio's heeft Zeeland te maken met relatief veel vergrijzing en ontgroening. Dit heeft een effect op de sportdeelname, de vitaliteit van (traditionele) sportaanbieders, en de afstand tot en betaalbaarheid van sportvoorzieningen. Aan de andere kant biedt de natuurlijke buitenruimte van Zeeland mogelijkheden voor de groei van sport en bewegen in de openbare ruimte.

In het Zeeuws Sportakkoord zijn de zes ambities uit het Nationaal Sportakkoord overgenomen en vertaald naar de Zeeuwse context.¹

De zes ambities van het Zeeuws Sportakkoord

1. Inclusief sporten en bewegen
2. Duurzame sportinfrastructuur
3. Vitale sport- en beweegaanbieders
4. Positieve sportcultuur
5. Van vaardig in bewegen naar talentontwikkeling
6. (Sport)evenementen inspireren

Rekenkameronderzoek sportbeleid Veere

Binnen het sportbeleid van de gemeente Veere zijn de ambities uit het Zeeuws Sportakkoord leidend. Na vijf jaar Zeeuws Sportakkoord besloot de Rekenkamer Veere een onderzoek uit te laten voeren naar de manier waarop het gemeentelijk sportbeleid is vormgegeven, en naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het beleid. Het Mulier Instituut heeft dit onderzoek uitgevoerd in opdracht van de Rekenkamer Veere.

¹ In 2023 is dit akkoord herijkt. In deze herijkte Veerse vertaling van het Zeeuws Sportakkoord zijn enkele thema's tekstueel licht aangepast.

1.2 Doelstelling

Aan de hand van de resultaten van het onderzoek wil de Rekenkamer Veere in staat zijn de gemeenteraad inzicht te geven in het gemeentelijk sportbeleid sinds 2019, toen het Zeeuws Sportakkoord werd gesloten. In dit onderzoeksrapport beschrijven we daarom eerst hoe het sportbeleid is opgezet, wie daar in welke mate bij betrokken waren en hoe het beleid in de praktijk doorwerkt. Vervolgens geven we een analyse van de doeltreffendheid (effectiviteit) en doelmatigheid (efficiëntie).

1.3 Vraagstelling

Om de doelstellingen van het onderzoek te bereiken hebben we de volgende hoofdvraag opgesteld, met daaronder een zestal deelvragen:

Hoe is het sportbeleid in de gemeente Veere opgezet en in welke mate functioneren beleid en uitvoering in de praktijk doelmatig en doeltreffend?

Deelvragen:

1. Hoe is het sportbeleid in de gemeente Veere vormgegeven?
2. Hoe is de gemeenteraad van Veere betrokken bij en geïnformeerd over het sportbeleid?
3. Hoe is de sportsector in de gemeente Veere betrokken bij het sportbeleid?
4. In hoeverre heeft de gemeente Veere zicht op de voortgang en haalbaarheid van de in het Zeeuws Sportakkoord geformuleerde ambities?
5. Hoe doeltreffend was het sportbeleid sinds de gemeente Veere de doelstellingen uit het Zeeuws Sportakkoord als leidend beschouwt?
6. Hoe doelmatig was het sportbeleid sinds de gemeente Veere de doelstellingen uit het Zeeuws Sportakkoord als leidend beschouwt?

1.4 Werkwijze

In de periode van mei tot en met oktober 2024 hebben we dit onderzoek uitgevoerd. Daarbij hebben we de volgende onderzoeksmethoden gehanteerd:

- een documentanalyse naar de opzet, kosten en resultaten van het sportbeleid;
- interviews en focusgroepen met diverse actoren in en rondom de Veerse sportsector;
- data-analyse van kernindicatoren voor het gemeentelijk sportbeleid.

1.5 Normenkader

Bij het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van het normenkader in tabel 1.1 om de diverse aspecten van het sportbeleid te beoordelen. Doeltreffendheid, doelmatigheid, politieke sturing, uitnodigend bestuur en toekomstbestendigheid zijn hierin de belangrijkste normen. In bijlage 1 staat de beantwoording van het normenkader.

Tabel 1.1
Normenkader rekenkameronderzoek sportbeleid Veere

Norm	Subnorm	Operationalisatie
Doeltreffendheid	Doelrealisatie	Zijn de beleidsdoelen gerealiseerd die het college sinds 2019 in ontwerp heeft vastgelegd en die de gemeenteraad via besluitvorming heeft vastgelegd ?
	Beleidsdoorvertaling	Zijn de beleidsdoelen die het college sinds 2019 in ontwerp heeft vastgesteld en die de gemeenteraad via besluitvorming heeft vastgelegd, adequaat doorvertaald naar het meerjarenbeleid van de ambtelijke organisatie?
Doelmatigheid	Zorgvuldigheid	Zijn de beleidsdoelen die het college sinds 2019 in ontwerp heeft vastgesteld en die de gemeenteraad via besluitvorming heeft vastgelegd, uitgevoerd binnen het daarvoor gereserveerde budget?
	Budgettaire planning	Bestaat er een duidelijk meerjarenonderhouds- en investeringsplan voor de sportvoorzieningen en duurzame inzet op sportstimulering in de gemeente Veere? En houdt men zich hieraan?
	Ad-hoc-beleidsinvesteringen	Zijn de (noodzakelijke) ad-hoc-investeringen sinds 2019 beperkt gebleven tot een minimum en is er sprake van een logische relatie tussen inzet van middelen en beoogde doelen?
Politieke sturing	Kaderstellende rol	Is de raad in staat gesteld om haar kaderstellende rol voor het sportbeleid te vervullen en hoe heeft zij hier invulling aan gegeven?
	Controlerende rol	Beoordelen het college en de raad de periodiek verkregen (verantwoordings)informatie, zoals het jaarverslag, adequaat en verbinden zij hier logische consequenties aan?
Uitnodigend bestuur	Stakeholderparticipatie	Heeft de gemeente sinds 2019 op een adequate wijze geluisterd naar de wensen en verwachtingen van sportaanbieders uit de gemeente Veere en andere sportstakeholders voor het sportbeleid, en hen op een structurele basis betrokken bij de ontwikkeling en evaluatie van beleid?
	Maatschappelijke terugkoppeling	Heeft de gemeente sinds 2019 op een adequate wijze een terugkoppeling gegeven van wat zij met de input van sportaanbieders en andere sportstakeholders uit participatieprocessen heeft gedaan?
Toekomstbestendigheid beleid	Beleidsrelevantie en -actualisatie	Sluiten de huidige beleidsnota's en initiatieven rondom het sportbeleid aan bij principes die volgen uit het Gezond en Actief Leven Akkoord, het Nationaal Sportakkoord II en de transitie van de Omgevingswet?

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 zetten we uiteen hoe het sportbeleid in de gemeente Veere is opgezet. Vervolgens beschrijven we in hoofdstuk 3 en 4 op welke manier de gemeenteraad en sportsector betrokken zijn bij het sportbeleid. Hoofdstuk 5 gaat over de mate waarin de gemeente zicht heeft op de voortgang en haalbaarheid van de beleidsdoelen. In hoofdstuk 6 en 7 gaan we verder in op de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid. Hoofdstuk 8 bevat ten slotte de conclusies en aanbevelingen.

Het Veeerse sportbeleid

In dit hoofdstuk gaan we in op de eerste deelvraag van het onderzoek: 'Hoe is het sportbeleid in de gemeente Veere vormgegeven?' Daarbij komen eerst de doelen van het sportbeleid aan bod. Vervolgens beschrijven we de organisatie rondom het sportbeleid en op welke manier de gemeente uitvoering geeft aan de doelstellingen.

2.1 Doelen van het sportbeleid

Ambities en doelen Zeeuws Sportakkoord

De gemeente heeft in 2019 het Zeeuws Sportakkoord omarmd als kader van het gemeentelijk sportbeleid. In dit Zeeuws Sportakkoord zijn de zes ambities uit het Nationaal Sportakkoord I overgenomen als ambities, licht aangepast naar de Zeeuwse context. Per ambitie zijn doelen geformuleerd.

Kader 2.1: Ambities en bijbehorende doelen Zeeuws Sportakkoord

1. Inclusief sporten & bewegen
 - a. Het percentage kinderen/jongeren/ volwassenen/ouderen, met of zonder beperking, met een gezondheidsachterstand dat niet deelneemt aan sport en beweegactiviteiten is in 2023 met 5% afgenomen.
2. Duurzame sportinfrastructuur
 - a. Iedere kern in een Zeeuwse gemeente heeft een sport-, speel- en/of beweegvoorziening waar verschillende vormen van sporten en bewegen mogelijk zijn. De voorziening is bereikbaar en toegankelijk.
3. Vitale sport & beweegaanbieders
 - a. In iedere kern van een Zeeuwse gemeente worden sport- en beweegactiviteiten georganiseerd door bijvoorbeeld een sportvereniging, een andere sport- en beweegaanbieder, buurtsportcoach of andere entiteit (bijv. onderwijs, welzijns-, zorginstellingen met een sport- en beweegaanbod). De sport en beweegactiviteiten sluiten aan op de wensen en behoeften van inwoners en zijn toegankelijk.
 - b. Zeeland heeft een infrastructuur van 'Open sportaanbieders', die hun basis op orde hebben, ambities en mogelijkheden hebben om een maatschappelijke rol te vervullen en in staat zijn samen te werken met organisaties uit het onderwijs, de zorg, welzijn, cultuur, natuur, milieu, werk en kinderopvang.
 - c. Sportverenigingen in Zeeland hebben vrijwilligersbeleid en zijn in staat een vrijwilligersklimaat te creëren dat

aansluit bij de huidige wensen en behoeften (onder andere sociale binding) van hun vrijwillig kader.

4. Positieve sportcultuur

- a. Bestuurders, trainers en ander (vrijwillig) kader van sportaanbieders onderkennen het belang van een positieve sportcultuur en beschikken over de kennis en vaardigheden om hier binnen hun verenigings-/organisatiebeleid en sport- en beweegprogramma's invulling aan te geven.
- b. Er is een gezamenlijke visie en er zijn standpunten geformuleerd over de minimale voorwaarden voor een positieve sportcultuur binnen de Zeeuwse sport en in het bijzonder bij Zeeuwse sportaanbieders.

5. Van vaardig in bewegen naar talentontwikkeling

- a. Ieder kind heeft recht op een goede motorische ontwikkeling in een veelzijdige beweegcontext.
- b. Sportaanbieders en buurtsportcoaches gebruiken beweegprogramma's gericht op de brede motorische ontwikkeling van kinderen van 2-12 jaar, waardoor een bijdrage geleverd wordt aan het vergroten van de beweegvaardigheid en het beweegplezier van kinderen.
- c. Zeeuws sporttalent kan zich optimaal ontwikkelen via doorlopende leerlijnen.
- d. Ieder kind beweegt dagelijks minimaal in totaal 1 uur, voor, tijdens of na school.

6. (Sport)evenementen die inspireren

- a. Jaarlijks worden in elke kernsport diverse evenementen georganiseerd, waarvan ten minste twee grotere evenementen met een landelijke uitstraling.
- b. Eén keer in de vijf jaar vindt er een absoluut internationaal topevenement in Zeeland plaats binnen de kernsporten, met als belangrijkste doel provincie- en/of gemeentebanding.
- c. Sportevenementen worden georganiseerd in combinatie met lokale side events in de aanloop naar of rond het evenement, met als doel de sportparticipatie en het sportplezier te stimuleren en de lokale impact te vergroten.

Gemeentelijk sportbeleid

In de begrotingen en jaarrekeningen presenteert de gemeente deze doelen niet. Sinds het Zeeuws Sportakkoord het kader vormt van het sportbeleid, heeft de gemeente jaarlijks twee doelen voor sport: één voor sportaccommodaties en één voor sport- en beweegdeelname. In 2023 zijn de doelen bijvoorbeeld:

1. Sportaccommodaties passen bij de behoefte van onze inwoners.
2. Heel gemeente Veere kan bewegen.

In 2020 (het eerste volledige jaar waarin het Zeeuws Sportakkoord het kader van het Veerse sportbeleid vormde) heette het eerste doel nog 'Sportaccommodaties die qua aantal en soort passen bij de behoefte van onze inwoners en de demografische samenstelling'. Het tweede doel heette toen 'Veere in beweging'. Vanaf 2021 hanteert de gemeente de huidige doelen.

De beleidsmedewerker sport geeft aan dat de twee doelstellingen in de begrotingen en jaarrekeningen al voor 2019 zijn geformuleerd. De doelstelling 'Heel gemeente Veere kan bewegen' was afkomstig uit de bredere visie op Maatschappelijke Ontwikkeling. De zes doelstellingen van het Sportakkoord vallen volgens de beleidsmedewerker onder die doelstelling. Wij constateren dat de doelstelling 'Duurzame sportinfrastructuur' vooral overlap heeft met de doelstelling 'Sportaccommodaties passen bij de behoefte van onze inwoners'.

Na herijking Sportakkoord

Bij de herijking van het Sportakkoord in 2023 heeft de gemeente het Zeeuws Sportakkoord vertaald naar de Veerse context. Daarin staan de ambities en concrete acties voor het Veerse gemeentelijke sportbeleid beschreven. De gemeente geeft zelf aan dat de herijking niet leidde tot grote inhoudelijke aanpassingen van het beleid. De doorgevoerde aanpassingen waren vooral bedoeld om weer aanspraak te kunnen maken op de uitkering vanuit de Rijksoverheid.

Voor de praktische doorwerking van het Sportakkoord maakt de gemeente gebruik van een jaarlijks uitvoeringsprogramma. Na elk jaar wordt daar ook een jaarverslag van gemaakt.

Sociale ontmoeting en gezondheid

Vanuit de gemeentelijke organisatie komt het stimuleren van sociale ontmoeting via sport als een belangrijke impliciete doelstelling van het sportbeleid naar voren. Zeker met het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) is dit iets wat de gemeente in de toekomst een prominenter onderdeel van het sportbeleid wil laten zijn.

Sport en bewegen heeft al een duidelijke rol in het gezondheidsbeleid van de gemeente, waar de Nota Volksgezondheid 2022-2025 het kader vormt. In elke programmalijn van deze nota komt sport terug.

2.2 Organisatie van het sportbeleid

Functionarissen

De gemeente Veere heeft één beleidsmedewerker sport in dienst, die daarnaast ook cultuur in zijn portefeuille heeft. Voor de sportstimulering in de praktijk maakt de gemeente gebruik van buurtsportcoaches en een combinatiefunctionaris onderwijs en sport. Voor deze functionarissen maakt de gemeente gebruik van cofinanciering door de Rijksoverheid via de Brede Regeling Combinatiefuncties.

De buurtsportcoach en diens klankbord/plaatsvervanger zijn in dienst bij Fitnesscentrum De Driehoek. Zij houden zich vooral bezig met het in beweging

brengen van volwassenen door sectoren (zoals zorginstellingen en sportaanbieders) met elkaar te verbinden en door zelf sport- en beweegactiviteiten te organiseren.

De combinatiefunctionaris onderwijs en sport is in dienst bij de Primas scholengroep, maar wordt voor ongeveer 80 procent gefinancierd door de gemeente. Hij focust zich op het in beweging krijgen van basisschoolleerlingen door sportaanbieders en scholen te verbinden, zelf sport- en beweegactiviteiten te organiseren en (vak)leerkrachten te ondersteunen.

Daarnaast is bij Stichting Welzijn Veere een welzijnswerker in dienst die ook enkele buurtsportcoachtaken vervult. Hij is onder meer aanspreekpunt voor initiatieven van inwoners op het gebied van sport en bewegen.

Accommodaties

Binnensportaccommodaties vallen binnen de gemeentelijke organisatie niet onder sport, maar onder welzijnsaccommodaties. De gemeentelijke sportafdeling heeft weinig controle op binnensportaccommodaties, ook niet op sportmaterialen bijvoorbeeld. Dat budget zit binnen gebouwenbeheer. Wel is er daarvoor een standaardlijst vanuit bewegingsonderwijs.

Voor buitensportaccommodaties valt de gemeente terug op de privatiseringsregelingen uit de periode 2000-2004. De verenigingen zijn daardoor zelf verantwoordelijkheid voor onderhoud en exploitatie van clubhuizen, kleedkamers en veldmeubilair. Daarvoor ontvangen zij een onderhoudsbijdrage van de gemeente.

Verenigingen kunnen daardoor bestemmingsreserves overhouden als zij deze taken door vrijwilligers kunnen laten uitvoeren. Dat gebeurt in de praktijk veel. Voor kantines in eigendom van verenigingen worden onderhoudsplanningen opgesteld. Voor diverse kantines nadert in de komende jaren het eind van de afschrijftermijn.

Voor het gebruik van de sportvoorzieningen zelf (zoals een voetbalveld) door verenigingen vraagt de gemeente een zeer beperkte vergoeding ten opzichte van de gemaakte kosten, zoals dit gebruikelijk is in Nederlandse gemeenten (Van der Poel & Hoekman, 2023, p. 226).

Investerings in buitensportaccommodaties zijn momenteel altijd maatwerk. Hierbij kijkt de gemeente met stakeholders naar de beste optie. Per geval wordt dit voorgelegd aan de gemeenteraad. De gemeente beschikt niet over een afwegingskader of achterliggende visie waarmee het keuzes op het gebied van investeringen in accommodaties kan ondersteunen.

De gemeente wil volgend jaar een visie op de toekomstbestendigheid van buitensportaccommodaties schrijven. Daarvoor heeft ze al enkele inventarisaties gedaan, bijvoorbeeld naar afschrijvingsjaren van gebouwen en reserves van voetbalverenigingen.

Voorzieningen in de openbare ruimte

In tegenstelling tot binnensportaccommodaties valt speelruimte wel onder de beleidsmedewerker sport. In de nota Speelruimtebeleid 2023-2032 heeft de gemeente vastgesteld dat jaarlijks in één kern een grote speelplek wordt gecreëerd die als ontmoetingsplek kan dienen. Speeltoestellen van kleinere speelplaatsen worden samengevoegd, waarbij de ruimte waarop een speeltoestel origineel stond, wel als ruimte om te spelen wordt behouden.

In de gemeente Veere is er een netwerk van fiets-, wandel- en mountainbikepaden. Daarbij zijn er diverse eigenaren: de gemeente, Staatsbosbeheer, het waterschap Scheldestromen en Rijkswaterstaat. De verantwoordelijkheid voor deze gemeentelijke infrastructuur valt niet onder 'sport'. Vanuit de gemeentelijke organisatie wordt dit als prettig ervaren. De beleidsmedewerker sport geeft aan hier weinig op te sturen, omdat de infrastructuur zo goed op orde is.

Sportevenementen

Topsportevenementen haalt de gemeente Veere zeer beperkt binnen. Belangrijke redenen hiervoor zijn beperkte ruimte om bijvoorbeeld te parkeren, en dat de gemeente een te kleine organisatie is. Daardoor was de beleidsmedewerker sport bijvoorbeeld veel van zijn tijd kwijt voor de organisatie van de ZLM Tour-etappe in de gemeente.

Daarnaast zijn er andere evenementen waarvoor personele inzet van de gemeente nodig is, zoals de Kustmarathon, de Kustloop en de Zeeland Regatta, hoewel de inzet voor deze evenementen niet altijd vanuit de sportafdeling komt.

Betrokkenheid gemeenteraad

Dit hoofdstuk gaat over de tweede deelvraag van het onderzoek: 'Hoe is de gemeenteraad van Veere betrokken bij en geïnformeerd over het sportbeleid?' We beschrijven in welke mate en hoe sport aan bod is gekomen in de gemeenteraad en hoe de gemeenteraad haar kaderstellende en controlerende rol ervaart.

3.1 Sport in de gemeenteraad

In de periode 2019 tot heden is sport beperkt aan bod gekomen in de gemeenteraad. Beleidsdocumenten die het kader vormen van het sportbeleid, zoals (de herijking van) het Sportakkoord, de uitvoeringsprogramma's en de jaarverslagen, worden vaak vastgesteld zonder hier uitgebreid over te spreken.

Wel is er incidenteel aandacht voor sportaccommodaties in de gemeenteraad. Vooral wanneer er geld nodig is voor investeringen in sportaccommodaties. Of op het moment dat raadsleden signalen krijgen vanuit de sportsector (in veel gevallen verenigingen). Zo is er onder meer aandacht geweest voor een nieuwe sporthal in Westkapelle en aanpassingen aan sportpark Duinhelm.

De noodzaak voor de bouw van de nieuwe sporthal in Westkapelle heeft op diverse momenten ter discussie gestaan in de gemeenteraad. Dit leidde tot een langer proces van besluitvorming, waardoor de uiteindelijke bouw van de sporthal op zich heeft laten wachten.

3.2 Ervaringen gemeenteraad met eigen rol

De (huidige) gemeenteraad ervaart sport over het algemeen niet als een urgent thema. Raadsleden besteden hun beperkte tijd daarom veelal aan andere, voor hen urgentere thema's.

Raadsleden geven aan goed te weten wat er speelt binnen de sportsector. Als iets niet goed verloopt, horen ze het vanuit de sportsector en kunnen ze het aankaarten. Daarmee sturen ze vooral op incidenten en specifieke onderdelen van het sportbeleid, en minder op de grote lijnen.

Een deel van de raad geeft aan wel graag meer inzicht te krijgen in de doelstellingen, de voortgang daarvan op basis van data, en de financiële stromen. Sommige raadsleden constateren dat doelen momenteel vooral in activiteiten vertaald zijn, en minder in meetbare doelstellingen. Dat maakt het lastiger om zicht op de voortgang van het sportbeleid te houden. Als doelen meetbaarder waren en het inzichtelijker was wat er aan sport uitgegeven wordt, zou dat deze raadsleden in staat stellen om beter hun controlerende rol te vervullen.

Betrokkenheid sportsector

Hoe is de sportsector in de gemeente Veere betrokken bij het sportbeleid? Deze derde deelvraag van het onderzoek staat centraal in dit hoofdstuk. We beschrijven deze mate van betrokkenheid in zowel beleidsvorming als uitvoering. Daarbij beschrijven we ook hoe betrokkenen dit ervaren en wat de betrokkenheid betekent voor het sportbeleid.

4.1 Betrokkenheid bij beleidsvorming

Het sportakkoord

In veel Nederlandse gemeenten is het lokale sportakkoord opgesteld door een samenwerkingsverband met actoren uit en rondom de lokale sportsector waar gemeenten zelf ook deel van uitmaken. In Zeeland is voor een andere opzet gekozen. Het Zeeuws Sportakkoord is opgesteld door met name gemeenten en bovenlokale partijen in en rondom de (Zeeuwse) sportsector.

Aan de ene kant biedt deze opzet kansen om initiatieven op grotere schaal uit te rollen en mogelijkheden voor regionale samenwerking, omdat in de verschillende Zeeuwse gemeenten aan dezelfde doelen wordt gewerkt. Zeker in de Zeeuwse context kan dit goed van pas komen. Bijvoorbeeld als er moet worden samengewerkt over gemeentegrenzen heen voor het behoud of de realisatie van een divers sportaanbod waarbij ook andere sporten dan voetbal, tennis, of gymnastiek enigszins in de buurt worden aangeboden.

Betrokkenheid sportsector bij sportakkoord in de gemeente Veere

Aan de andere kant zijn actoren in en rondom de sportsector in de gemeente Veere door deze opzet niet direct betrokken geweest bij het opstellen van het Zeeuws Sportakkoord, dat werd doorvertaald naar het lokale Veerse Sportakkoord. Wij constateren dat de betrokkenheid vanuit actoren in en rondom de Veerse sportsector bij zowel het Sportakkoord als het volledige gemeentelijke sportbeleid daardoor minder is dan in gemeenten waar deze partijen wel de mogelijkheid hebben gehad (Hoogendam et al., 2022).

Al zien we ook in andere gemeenten dat uitnodigend bestuur, bijvoorbeeld via deelname of een bijdrage aan het Sportakkoord, niet altijd leidt tot grote betrokkenheid onder sportaanbieders. Een belangrijke reden hiervoor is dat een deel van de sportaanbieders vooral gericht is op een goede uitvoering van hun kerntaken en niet veel verder kan of wil gaan dan dat.

In de gemeente Veere kan dit motief sterker spelen, omdat de toekomstbestendigheid van verenigingen vanwege onder meer demografische ontwikkelingen bij diverse verenigingen onder druk staat. Daarnaast is er in Veere geen sprake van verenigingsondersteuning vanuit de gemeente, waardoor de

verbinding tussen verenigingen en het lokale sportbeleid minder makkelijk kan worden gelegd.

Klankbordgroep

De gemeente heeft wel een klankbordgroep sport ingericht met vertegenwoordigers vanuit diverse organisaties in en rondom de sport- en beweegsector. Deze groep komt drie tot vier keer per jaar samen om feedback te geven voor het Sportakkoord.

Sportverenigingen zijn beperkt vertegenwoordigd in deze klankbordgroep. Bij de opzet en aanvang van het Sportakkoord heeft de toenmalige beleidsmedewerker sport wel geprobeerd om verenigingen hierbij te betrekken. In de overdracht naar de huidige beleidsmedewerker gaf de toenmalige beleidsmedewerker aan dat de meeste verenigingen vooral op de eigen organisatie en kerntaken gericht waren.

Hoewel het Sportakkoord financieel een zeer klein deel van het gemeentelijk sportbeleid is (zoals in hoofdstuk 7 beschreven), worden daarin wel veel keuzes gemaakt die richting geven aan onderdelen van het sportbeleid die financieel gezien buiten het Sportakkoord vallen, maar wel binnen de sportbegroting. Daardoor heeft de klankbordgroep in de praktijk de ruimte om mee te denken over het hele sportbeleid.

Vanwege meerjarige verplichtingen en beperkte tijd van de beleidsmedewerker sport worden de plannen (bijvoorbeeld het uitvoeringsprogramma van het Sportakkoord) meestal aan de klankbordgroep voorgelegd als er niet veel ruimte meer is om nog aanpassingen te doen. Wel kan de klankbordgroep meedenken over de langere termijn.

Accommodatiebeleid

Op het gebied van sportaccommodaties hebben sommige verenigingen het gevoel relatief laat betrokken te worden bij plannen rondom nieuwbouw/vervanging of grootschalig onderhoud van hun sportaccommodatie. Maar er zijn ook verenigingen die heel tevreden zijn over het proces en de rol van de gemeente bij nieuwbouw en grootschalig onderhoud.

4.2 Betrokkenheid bij de uitvoering van het gemeentelijk sportbeleid

Sportverenigingen

De combinatiefunctionaris onderwijs en sport benadert sportverenigingen om gastlessen te geven op de basisscholen in de gemeente. Zo kunnen basisschoolleerlingen kennismaken met het sportaanbod van verenigingen in de gemeente. Voor verenigingen die al grote bekendheid genieten in een kern, levert dit niet altijd veel nieuwe leden op, maar over het algemeen maken verenigingen graag gebruik van deze kans.

Van sommige verenigingen horen we dat buurtsportcoaches op bepaalde momenten ook sport- en beweegaanbod hebben georganiseerd dat concurreert met bestaand sport- en beweegaanbod. Bijvoorbeeld bij verenigingen die naast hun 'kernsport' ook andere vormen van sport en bewegen aanbieden. Meerdere verenigingen hebben hun sportaanbod namelijk verbreed, zodat ze met een diverser sportaanbod in kunnen spelen op de behoeften van een bredere groep aan potentiële leden.

Een vereniging sprak waardering uit voor de fitheids- en gezondheidstesten in de kernen. Maar deze vereniging is teleurgesteld dat mensen die het advies krijgen om meer te bewegen, dan door worden verwezen naar Fitnesscentrum de Driehoek – dat ook de werkgever van de buurtsportcoach is – zonder dat het sportaanbod van de lokale sportaanbieder hierbij betrokken wordt.

Daarnaast werd een initiatief genoemd waarbij inwoners voor een zeer beperkt bedrag gastlessen konden volgen bij sportaanbieders, terwijl verenigingen ook zelf gratis gastlessen aanbieden. Het is misschien niet altijd mogelijk om initiatieven door de hele gemeente aan te laten sluiten op het aanbod van sportaanbieders. Maar het is wel belangrijk dat het sport- en beweegaanbod van buurtsportcoaches in elk geval zo min mogelijk concurreert met dat van andere sport- en beweegaanbieders in de gemeente.

Een ander voorbeeld waarbij verenigingen niet optimaal aangesloten zijn bij de uitvoering van het gemeentelijk sportbeleid, is dat (bestuursleden van) meerdere verenigingen niet op de hoogte zijn van de mogelijkheden die het Jeugdfonds Sport & Cultuur biedt. De gemeente Veere steunt dit fonds financieel, zodat inwoners met een kleine beurs ook de contributie of het lesgeld van een vereniging kunnen betalen en zo kunnen deelnemen aan sport en cultuur. Voor effectief gebruik van deze regeling is het van belang dat verenigingen op de hoogte zijn van de regeling. Zij kunnen (potentiële) leden dan wijzen op de mogelijkheden.

Evenementen

De gemeente faciliteert jaarlijks enkele breedtesportevenementen. Onder meer door subsidies en vergunningen te verlenen en materialen en locaties beschikbaar te stellen. De organisator van een breedtesportevenement geeft aan de facilitering van het evenement door de gemeente zeer te waarderen. De gemeente sluit met sport- en beweegstimulering vanuit buurtsportcoaches aan op breedtesportevenementen.

De breedtesportevenementen hebben wel te maken met strengere eisen voor evenementen op het gebied van veiligheid. Met name genoeg opgeleide EHBO'ers regelen is een knelpunt. Deze evenementen zijn er daarom bij gebaat dat de lokale EHBO-vereniging ook goed gefaciliteerd wordt. Daar kan een rol voor de gemeente liggen.

Zicht op de voortgang

Dit hoofdstuk gaat over deelvraag 4: 'In hoeverre heeft de gemeente Veere zicht op de voortgang en haalbaarheid van de in het Zeeuws Sportakkoord geformuleerde ambities?' We beschrijven hoe de gemeente het sportbeleid monitort en op welke manier er over de voortgang en haalbaarheid van de doelstellingen wordt gerapporteerd.

5.1 Monitoring van het sportbeleid

Voor het zicht op de voortgang van de in het Zeeuws Sportakkoord geformuleerde ambities maakt de gemeente Veere sterk gebruik van de tweejaarlijkse monitoringsdata die SportZeeland met hen deelt. In deze data wordt de situatie per gemeente weergegeven op indicatoren voor de doelstellingen van het Zeeuws Sportakkoord. In hoofdstuk 6 presenteren we een groot deel van deze data.

Daarnaast bevatten deze documenten informatie over ontwikkelingen die invloed kunnen hebben op de voortgang, zoals de behoeften van inwoners op het gebied van sport en bewegen. De gemeente constateerde op basis van die data bijvoorbeeld dat die behoeften veranderen, en zet daarom met de buurtsportcoaches meer in op wandelen. De gemeente maakt dus actief gebruik van deze data om bij te sturen in het beleid.

Dit is ook het geval met metingen van de motorische vaardigheden van kinderen. De combinatiefunctionaris onderwijs en sport haalt via de scholen data op over de motorische vaardigheden van kinderen en probeert extra in te zetten op scholen waar de motorische vaardigheid lager ligt. Maar daarbij is hij afhankelijk van de medewerking van scholen. Ook is hij bezig meer data op te halen over de leefstijl van kinderen, zodat de gemeente daar met haar beleid nog beter op kan inspelen.

De gemeente gebruikt data dus in de uitvoering om beleidsactiviteiten gericht in te zetten.

Verder verzamelt de gemeente zelf informatie over ledenaantallen van de Veerse sportverenigingen. Dat doet ze deels om de subsidie vast te stellen die verenigingen per lid uit de gemeente krijgen. Maar het stelt de gemeente ook in staat om goed zicht op de verenigingen te houden. In de jaarverslagen van het Sportakkoord van 2021 en 2022 presenteerde de gemeente deze data ook.

5.2 Voortgang op minder meetbare doelen

Niet elk doel uit het Zeeuws Sportakkoord is goed meetbaar. Dat geldt bijvoorbeeld voor het doel 'Bestuurders, trainers en ander (vrijwillig) kader van sportaanbieders onderkennen het belang van een positieve sportcultuur en beschikken over de kennis en vaardigheden om hier binnen hun verenigings-/ organisatiebeleid en sport- en beweegprogramma's invulling aan te geven.'

De voortgang en haalbaarheid van dergelijke doelen zijn minder makkelijk te meten. De gemeente maakt in de uitvoeringsprogramma's en jaarverslagen van het Sportakkoord wel duidelijk hoe het ze bijdragen aan de doelen van het Sportakkoord.

Bij positieve sportcultuur constateren wij dat hier ook activiteiten onder worden geplaatst die niet direct bijdragen aan de doelen van dit thema. Het lijkt erop dat er op dit thema zelf relatief weinig actie is en weinig voortgang wordt geboekt in de gemeente Veere. De gemeente presenteert in de jaarverslagen met name sportstimuleringsactiviteiten als beleidsactiviteiten binnen het thema positieve sportcultuur, zoals kennismakingsprojecten met sport en verbreding van het sportaanbod.

Verenigingsondersteuning die onder dit thema geplaatst is, lijkt vooral over de toekomstbestendigheid van verenigingen te zijn gegaan, en maar voor een klein deel over een positieve sportcultuur. Daarmee sluiten de beleidsactiviteiten die onder positieve sportcultuur worden gepresenteerd, maar zeer beperkt aan op de doelen binnen dit thema. De beleidsactiviteiten sluiten overigens wel goed aan bij het thema vitale sport- en beweegaanbieders, en voor een kleiner deel bij het thema inclusief sporten en bewegen.

Doelen thema positieve sportcultuur uit het Zeeuws Sportakkoord

- a) Bestuurders, trainers en ander (vrijwillig) kader van sportaanbieders onderkennen het belang van een positieve sportcultuur en beschikken over de kennis en vaardigheden om hier binnen hun verenigings-/organisatiebeleid en sport- en beweegprogramma's invulling aan te geven.
- b) Er is een gezamenlijke visie en er zijn standpunten geformuleerd over de minimale voorwaarden voor een positieve sportcultuur binnen de Zeeuwse sport en in het bijzonder bij Zeeuwse sportaanbieders.

Voor de andere thema's constateren we dat de gemeente over het algemeen beleidsactiviteiten uitvoert die goed passen bij de doelen en daarover helder rapporteert. De beleidsactiviteiten lijken daarmee bij te dragen aan de voortgang, ook al is die voortgang zelf niet altijd goed meetbaar.

Doeltreffendheid

In dit hoofdstuk staat de vijfde deelvraag centraal: ‘Hoe doeltreffend was het sportbeleid sinds de gemeente Veere de doelstellingen uit het Zeeuws Sportakkoord als leidend beschouwt?’ We hebben data geanalyseerd over kernindicatoren voor sport en bewegen. Daarmee maken we inzichtelijk hoe de gemeente Veere ervoor staat in vergelijking met andere (Zeeuwse) gemeenten. Daarnaast beschrijven we op basis van interviews en documentanalyse hoe het beleid in de praktijk uitpakt.

6.1 Sportdeelname en voldoende beweging

In het hoofdstuk monitoring en evaluatie van het Zeeuws Sportakkoord staan indicatoren waarmee kan worden gevolgd in welke richting sport en bewegen in Zeeland zich ontwikkelt. Maar in zowel het Zeeuws Sportakkoord als de Veerse vertaling daarvan staan geen indicatoren per doel, waardoor de effectiviteit van het beleid per doel niet meetbaar is. De doeltreffendheid van het beleid op de doelen uit kader 2.1 kunnen we dus niet per doel vaststellen.

Wel worden er in het Zeeuws Sportakkoord dus enkele algemene indicatoren genoemd waarmee ontwikkelingen in elk geval op hoofdlijnen kunnen worden gevolgd. In dit hoofdstuk geven we enkele van deze indicatoren weer, waar mogelijk aangevuld met indicatoren die raken aan de doelstellingen van het sportbeleid.

‘Voldoen aan de beweegrichtlijnen’ en ‘wekelijkse sportdeelname’ zijn twee belangrijke indicatoren. In figuur 6.1 geven we de ontwikkeling op deze twee indicatoren in de gemeente Veere weer.

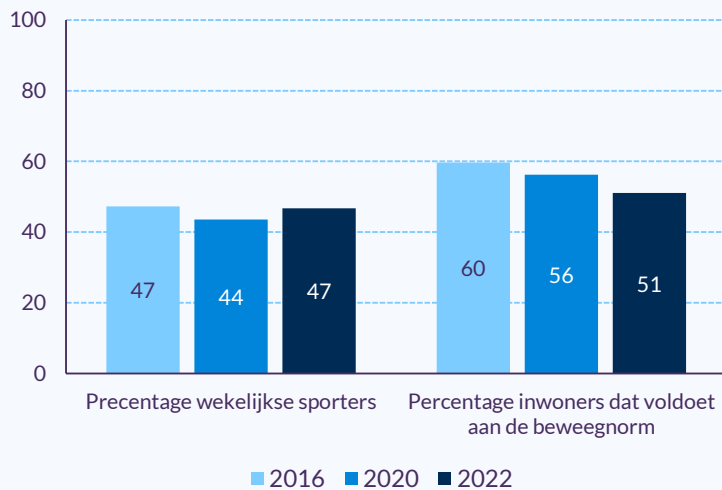
Opvallend is dat het percentage volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen in Veere duidelijk is gedaald, hoewel het percentage wekelijkse sporters nagenoeg gelijk blijft. Het percentage volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen, lag met name in 2016 beduidend hoger dan het Nederlandse gemiddelde (59,7% vs. 51,7%).

Ook in 2022 lag dit percentage in Veere nog hoger dan het Nederlandse gemiddelde (51,1% vs. 47,5%). Maar het Nederlandse gemiddelde vertoonde in de periode 2016-2022 een minder sterke daling dan in Veere, waardoor het verschil kleiner is geworden.

Figuur 6.1

Percentage inwoners dat wekelijks sport en percentage inwoners dat voldoet aan de beweegnorm in de periode 2016-2022 in de gemeente Veere

(in procenten van het totale aantal volwassenen)

Bron: Sportenbewegen cijfers.nl (2024).

Ondanks de daling in het aandeel volwassenen in Veere dat voldoet aan de beweegrichtlijnen, ligt het aandeel nog steeds hoger (51%) dan gemiddeld in andere Zeeuwse gemeenten (43%) en alle Nederlandse gemeenten (46%).

Kader 6.1: Beweegrichtlijn volwassenen en ouderen

- Bewegen is goed, meer bewegen is beter.
- Minstens 150 minuten per week aan matig intensieve inspanning, verspreid over diverse dagen. Langer, vaker en/of intensiever bewegen geeft extra gezondheidsvoordeel.
- Minstens twee keer per week spier- en botversterkende activiteiten, voor ouderen gecombineerd met balansoefeningen.
- Voorkom veel stilzitten.

Het aandeel wekelijkse sporters in Veere (47%) ligt ook hoger dan gemiddeld in andere Zeeuwse gemeenten (44%), maar lager dan het gemiddelde van alle Nederlandse gemeenten (54%). We hebben hierbij gebruik gemaakt van data uit de Gezondheidsmonitor van het CBS, het RIVM en de GGD, omdat deze data openbaar beschikbaar zijn per gemeente. Daardoor kunnen we de vergelijking maken met alle andere gemeenten in Nederland.

De gemeente monitort zelf de (wekelijkse) sportdeelname aan de hand van (niet openbaar beschikbare) data, die NOC*NSF verzamelt in opdracht van SportZeeland. Volgens die onderzoeken lag de wekelijkse sportdeelname in 2021 in

de gemeente Veere op 62 procent en in heel Zeeland op 54 procent. In 2023 was dit 69 procent in Veere en 59 procent in Zeeland.

De data van NOC*NSF gaan over de wekelijkse sportdeelname van alle inwoners, terwijl de data uit de Gezondheidsmonitor de wekelijkse sportdeelname van volwassenen weergeven. De wekelijkse sportdeelname van kinderen op basis van de Gezondheidsmonitor is los beschikbaar.

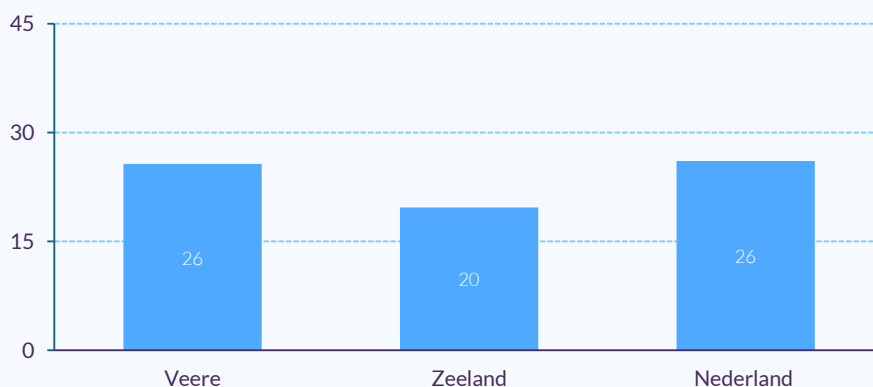
Lidmaatschappen bij sportverenigingen

Het percentage inwoners dat lid is van een sportvereniging, ligt in de gemeente Veere (26%) hoger dan gemiddeld in de andere Zeeuwse gemeenten (20%; figuur 6.2). Het is gelijk aan het gemiddelde van alle Nederlandse gemeenten (26%). Dit percentage omvat de leden van sportverenigingen waarvan de bond is aangesloten bij NOC*NSF. In de praktijk is dat het overgrote deel van de sportverenigingen.

Figuur 6.2

Sportbondlidmaatschap in vergelijking met andere gemeenten

(in procenten van de totale bevolking)

Bron: Sportenbewegencijfers.nl (2024).

Op het gebied van sportdeelname constateert de gemeente dat kinderen uit de reformatorische gemeenschap graag bewegen, maar zelden de stap zetten naar georganiseerde sportbeoefening bij een sportvereniging. Hierin ziet de gemeente een bijzondere uitdaging voor zichzelf weggelegd.

6.2 Sportstimulering

De inzet van buurtsportcoaches/combinatiefunctionarissen (in fte per 1.000 inwoners) die worden gefinancierd vanuit de Brede Regeling Combinatiefuncties, is in Veere nagenoeg gelijk aan de inzet in andere Nederlandse

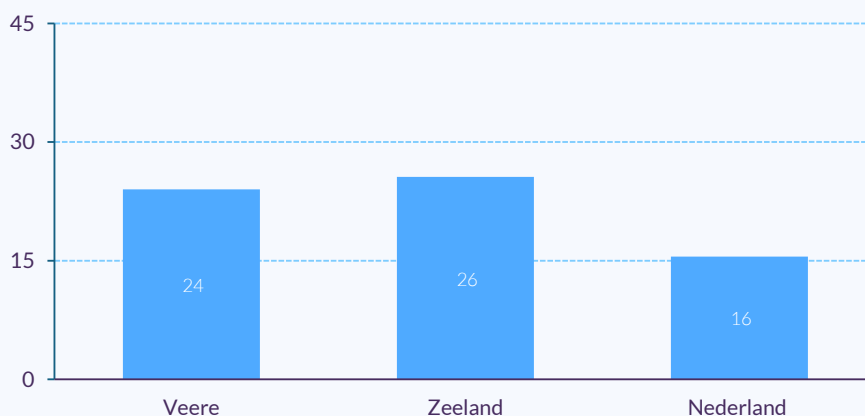
en Zeeuwse gemeenten. Dit heeft ermee te maken dat vrijwel alle Nederlandse gemeenten (vrijwel) volledig gebruik maken van de regeling.

Een andere manier waarop de gemeente sport stimuleert, is de aansluiting bij het Jeugdfonds Sport & Cultuur, dat we in hoofdstuk 4 ook al bespraken. Het Jeugdfonds Sport & Cultuur maakt het mogelijk dat kinderen en jongeren uit gezinnen met (tijdelijk) minder geld toch mee kunnen doen met voetbal, turnen, streetdance, judo, muziekles of een andere sportieve of creatieve activiteit.

Voor die kinderen en jongeren betaalt het Jeugdfonds Sport & Cultuur de contributie of het lesgeld en in bepaalde gevallen de benodigde attributen. Gemeenten dragen vaak (het merendeel van) de kosten voor het gebruik van deze regeling.

Het aantal aanvragen per 1.000 inwoners voor het Jeugdfonds Sport & Cultuur ligt in Veere (24) iets lager dan gemiddeld in andere Zeeuwse gemeenten (26), maar hoger dan het gemiddelde van alle Nederlandse gemeenten (figuur 6.3). We concludeerden in hoofdstuk 4 al dat er wel mogelijkheden liggen om via verenigingen de bekendheid van het fonds onder (potentiële) sportverenigingsleden verder te verhogen.

Figuur 6.3
Gebruik Jeugdfonds Sport & Cultuur
(in aanvragen per inwoner)

Bron: Sportenbewegenincijfers.nl (2024).

6.3 Fysieke omgeving voor sport en bewegen

Bij de berekening van de dichtheid aan sportaccommodaties hebben we rekening gehouden met verschillen in de diversiteit en capaciteit van sportaccommodaties. Een sporthal is bijvoorbeeld geschikt voor meer sportdisciplines dan een rugbyveld. En op vijf tennisbanen kunnen minder mensen tegelijk sporten dan op vijftien. Gebruik van de openbare ruimte is niet in deze indicator meegenomen, dus

bijvoorbeeld stranden, open water en parken (waar bijvoorbeeld surfles of bootcamp kan worden gegeven) worden hierin niet meegenomen.

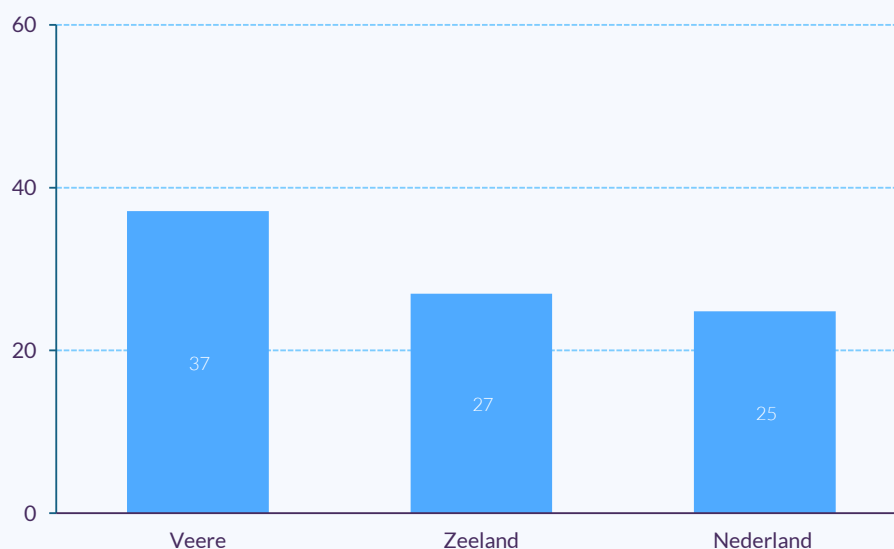
De dichtheid van sportaccommodaties per 10.000 inwoners is voor de gemeente Veere relatief hoog in vergelijking met de referentiegemeenten en het Nederlandse gemiddelde (figuur 6.4). De gemeente Veere scoort 37, de referentiegemeenten gemiddeld 27. Het Nederlandse gemiddelde is 25.

Het toerisme in Veere kan hooguit een klein deel van dit verschil verklaren. In minder stedelijke gemeenten ligt de dichtheid van sportaccommodaties over het algemeen hoger dan in de sterker stedelijke gemeenten.

Figuur 6.4

Kernindicator Sportaccommodaties

(indicator met een score van 1 tot 100)

Bron: Sportenbewegen cijfers.nl (2024).

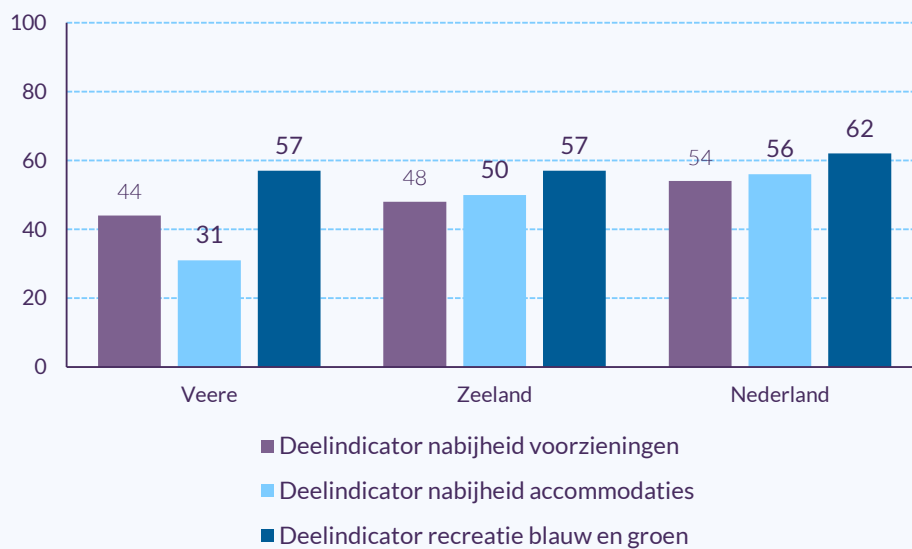
Normaal gesproken vergelijken we de beweegvriendelijkheid van de omgeving op basis van de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving. Die is opgebouwd uit vier deelindicatoren: nabijheid van publieke sportaccommodaties, nabijheid van speelplekken, recreatiewater en -groen, en de nabijheid van voorzieningen.

Aangezien de gegevens over speelplekken voor Veere niet kloppen, kunnen we de kernindicator hier niet vergelijken. Wel kunnen we de scores op de deelindicatoren vergelijken.

Figuur 6.5

Deelindicatoren beweegvriendelijke omgeving

(deelindicatoren op een schaal van 1 tot 100)

Bron: Sportenbewegen cijfers.nl (2024).

In figuur 6.5 is te zien dat Veere op de nabijheid van voorzieningen iets lager scoort dan gemiddeld in andere Zeeuwse gemeenten en duidelijk lager dan gemiddeld in alle Nederlandse gemeenten. Inwoners van de gemeente Veere zullen daardoor minder snel geneigd zijn om wandelend of met de fiets naar voorzieningen te gaan.

Op de kernindicator nabijheid van accommodaties scoort Veere beduidend lager dan de gemiddelde Zeeuwse en Nederlandse gemeente. De verspreide kernen en de relatief lage diversiteit aan sportaccommodaties spelen hierin een belangrijke rol.

De deelindicator recreatieblauw en -groen geeft aan hoeveel oppervlakte aan water en groene natuur er in de buurt van woningen is. Hier scoort de gemeente Veere vrijwel gelijk aan het gemiddelde van andere Zeeuwse gemeenten en iets lager dan het gemiddelde van alle Nederlandse gemeenten. Groen en water in de wijk spelen in deze deelindicator een belangrijke rol. Zeeuwse gemeenten hebben natuurlijk wel profijt van de mogelijkheden die de stranden bieden voor sport en bewegen.

6.4 Doeltreffendheid beleidsactiviteiten

Op basis van de jaarverslagen kunnen we een inschatting maken van de mate waarin beleidsactiviteiten logischerwijs hebben bijgedragen aan de beleidsdoelen.

Bij het thema positieve sportcultuur constateerden we in hoofdstuk 5 al dat hier ook activiteiten onder worden geplaatst die niet direct bijdragen aan de doelen van dit thema. Het lijkt erop dat er op dit thema zelf relatief weinig actie is en beperkt voortgang wordt geboekt in de gemeente Veere.

De beleidsactiviteiten die onder positieve sportcultuur worden gepresenteerd, sluiten maar zeer beperkt aan op de doelen binnen dit thema. Wel sluiten deze beleidsactiviteiten aan bij het thema vitale sport- en beweegaanbieders en voor een kleiner deel bij het thema inclusief sporten en bewegen.

Voor de andere thema's constateren we dat de gemeente over het algemeen beleidsactiviteiten uitvoert die goed passen bij de doelen en helder rapporteert over de voortgang. De beleidsactiviteiten lijken daarmee grotendeels doeltreffend, maar de voortgang op de beleidsdoelen is dus beperkt meetbaar.

Doelmatigheid

Dit hoofdstuk gaat over de zesde deelvraag: 'Hoe doelmatig was het sportbeleid sinds de gemeente Veere de doelstellingen uit het Zeeuws Sportakkoord als leidend beschouwt?' We geven een overzicht van de gemaakte kosten in Veere door de jaren heen. Vervolgens vergelijken we de kosten met andere Zeeuwse gemeenten en het landelijke beeld.

7.1 Kosten van het sportbeleid

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verzamelt de inkomsten en uitgaven van gemeenten. Die gegevens zijn toegankelijk via 'Informatie voor Derden'(Iv3). Op uniforme wijze worden de financiën onderverdeeld in taakvelden. Voor sport zijn dat de taakvelden 5.1 Sportbeleid en activering, en 5.2 Sportaccommodaties. Deze twee taakvelden samen vormen het totaal van de inkomsten en uitgaven aan sport en worden in de analyse (vaak) bij elkaar opgeteld.

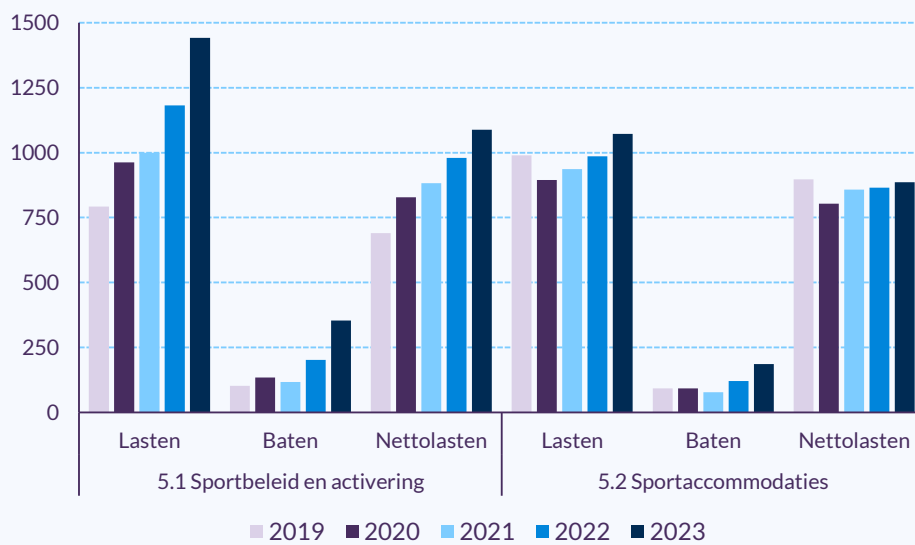
In 2023 gaf de gemeente Veere in totaal ongeveer 2,5 miljoen euro uit aan sport. De baten waren 540.000 euro. De nettolasten komen hiermee uit op bijna 2 miljoen euro.

Van de totale lasten ging 1,4 miljoen euro naar het taakveld Sportbeleid en activering. Vergeleken met 2019 zijn de totale lasten voor dit taakveld sterk gegroeid. In dat jaar waren de lasten nog bijna 800.000 euro. De baten van dit taakveld zijn ook gestegen. In 2023 waren die 354.000 euro, tegenover 102.000 euro in 2019. Met name in 2023 en in mindere mate in 2022 waren de baten hoger dan in eerdere jaren. De nettolasten zijn 1,1 miljoen euro in 2023.

De lasten voor het taakveld Sportaccommodaties waren in 2023 1,1 miljoen euro. De baten waren 186.000 euro en de nettolasten 886.000 euro. De lasten zijn licht gestegen over de jaren, de baten zijn verdubbeld en de nettolasten zijn ongeveer gelijk gebleven (figuur 7.1). Per inwoner waren de nettolasten 45 euro in 2019 en 49 euro in 2023.

Figuur 7.1**Lasten, baten en nettolasten van de gemeente Veere op de taakvelden voor sport in 2023**

(in euro's x 1.000)

Bron: door CBS verzamelde gemeentelijke data (lv3), 2020-2024. Bewerking: Mulier Instituut.

Sportbeleid en activering

Op het gebied van sportstimulering worden onder meer de salarissen en de activiteiten van de combinatiefunctionarissen (buurtsportcoaches en combinatiefunctionaris onderwijs en sport) betaald. Dit gebeurt deels in de vorm van bijdragen aan de organisatie waar zij in dienst zijn, die zelf ook bijdraagt. Voor de salarissen ontvangt de gemeente ook cofinanciering vanuit de Rijksoverheid.

Daarnaast krijgen Veerse verenigingen een financiële bijdrage voor elk sportend lid uit de gemeente. Ook verenigingen uit andere gemeenten kunnen hier aanspraak op maken als zij een sport aanbieden die niet binnen de gemeente Veere wordt aangeboden.

Binnen de begroting van het Sportakkoord doet de gemeente uitgaven aan onder andere evenementen en subsidies. Bijvoorbeeld de bijdrage aan de ZLM Tour en subsidies voor diverse vormen van sport- en beweegstimulering, zoals Winterzwemmen.

Dit is het onderdeel van het sportbeleid waar de gemeente het meeste inzicht in geeft. Dit is namelijk het enige deel van de sportbegroting dat terugkomt in de uitvoeringsprogramma's en jaarverslagen van het Sportakkoord die ze met de buitenwereld deelt, omdat die alleen over het Sportakkoord gaan. Voor buitenstaanders kan dit de indruk wekken dat dit de volledige begroting van het sportbeleid is, terwijl het in werkelijkheid maar 5 procent van de totale lasten aan sport betreft, en maar 3 procent van de nettolasten.

Sportaccommodaties

Van de nettolasten voor het taakveld Sportaccommodaties (kostenplaats 5.2) gaat 28 procent (250.000 euro) naar voetbalcomplexen. De nettolasten van het gemeentelijke zwembad zijn 175.000 euro (20%). De baten van het zwembad dekken een groot deel van deze lasten (136.000 euro, 63% van alle baten binnen kostenplaats 5.2). Bijna 140.000 euro gaat naar tennisbanen (16%).

De laatste grote kostenposten zijn de kosten en vergoedingen voor onderhoud van buitensportaccommodaties. Daar besteedt de gemeente respectievelijk 120.000 en 110.000 euro aan (samen 26%).

Budgetbeheersing

De taakvelden sportaccommodaties en sportbeleid en activering blijven samen over het algemeen goed binnen het daarvoor gereserveerde budget. Met name de energiekosten van zwembad de Goudvijver hebben tot budgetoverschrijdingen geleid: ongeveer 40.000 euro in 2022 en 2023.

Daarnaast valt op dat er binnen het taakveld sportbeleid en activering relatief vaak geld overblijft, dat soms ook doorgeschoven wordt. De gerealiseerde resultaten binnen de twee taakvelden weken niet veel meer dan 5 procent af van de begroting.

7.2 Vergelijking met andere Zeeuwse en Nederlandse gemeenten

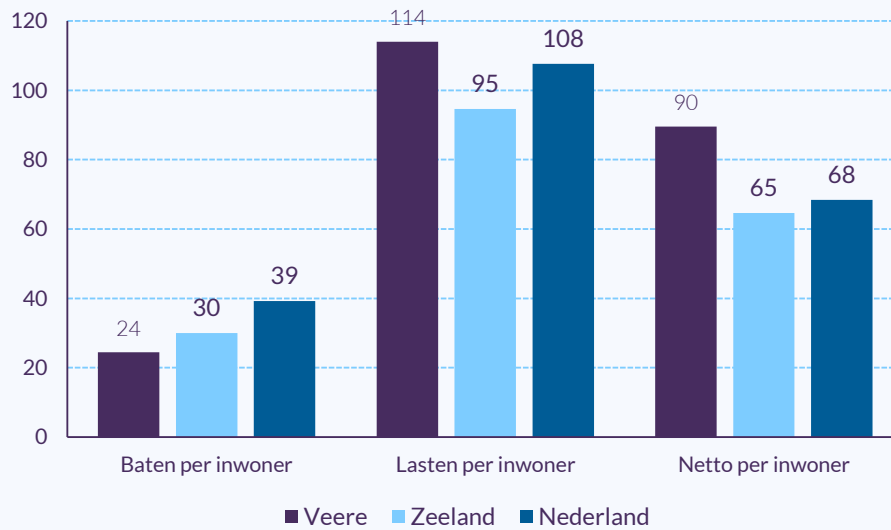
Om te vergelijken met andere gemeenten drukken we de lasten en baten uit in euro per inwoner. We vergelijken Veere in figuur 7.2 met het gemiddelde van alle andere gemeenten in Zeeland en in heel Nederland.

De lasten van Veere zijn hoger dan gemiddeld in Zeeland en Nederland, en de baten lager. Daarmee zijn de nettolasten per inwoner in Veere hoger dan in Zeeland en in Nederland. In Veere zijn de nettolasten 90 euro per inwoner, in Zeeland en Nederland 65 en 68 euro.

Figuur 7.2

Lasten, baten en nettolasten in 2023 in vergelijking met andere gemeenten

(in euro's per inwoner)

Bron: door CBS verzamelde gemeentelijke data (lv3), 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

De nettolasten voor sport zijn in de afgelopen vijf jaar in Veere elk jaar gestegen, van 73 naar 90 euro per inwoner. Van deze ontwikkeling is in Zeeland en heel Nederland geen sprake (figuur 7.3). In Zeeland zijn de kosten per inwoner tussen 2019 en 2023 iets gestegen, voornamelijk in het laatste jaar.

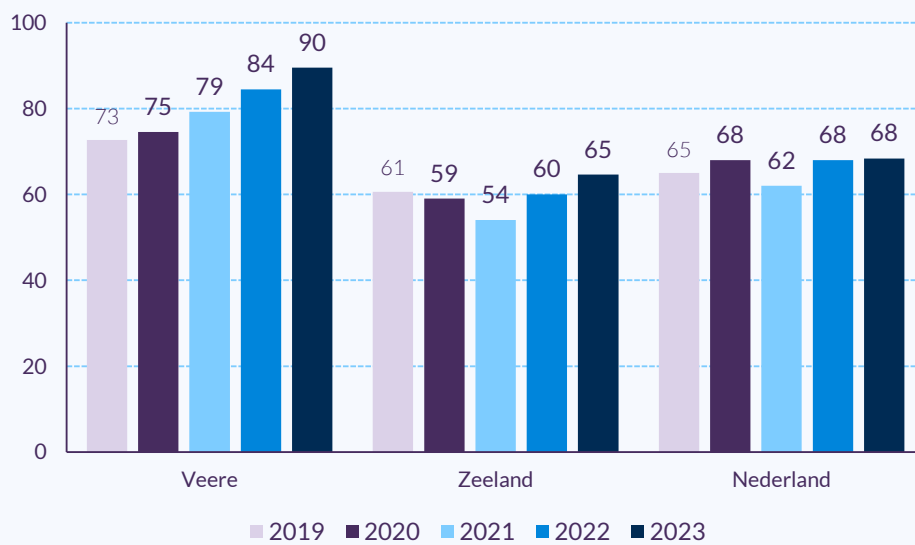
In 2021 was er in Zeeland sprake van een dip in de nettolasten per inwoner (van 5 euro per persoon). Dit komt voornamelijk door gedaalde lasten en iets hogere baten. Dit heeft te maken met de coronacrisis. Voor sommige in 2020 gemaakte kosten gerelateerd aan de coronacrisis kwam pas in 2021 de Rijksfinanciering binnen.

In heel Nederland zijn de nettolasten relatief stabiel, met uitzondering van 2021.

Figuur 7.3

Nettolasten in de periode 2019-2023 in vergelijking met andere gemeenten

(in euro's per inwoner)

Bron: door CBS verzamelde gemeentelijke data (lv3), 2020-2024. Bewerking: Mulier Instituut.

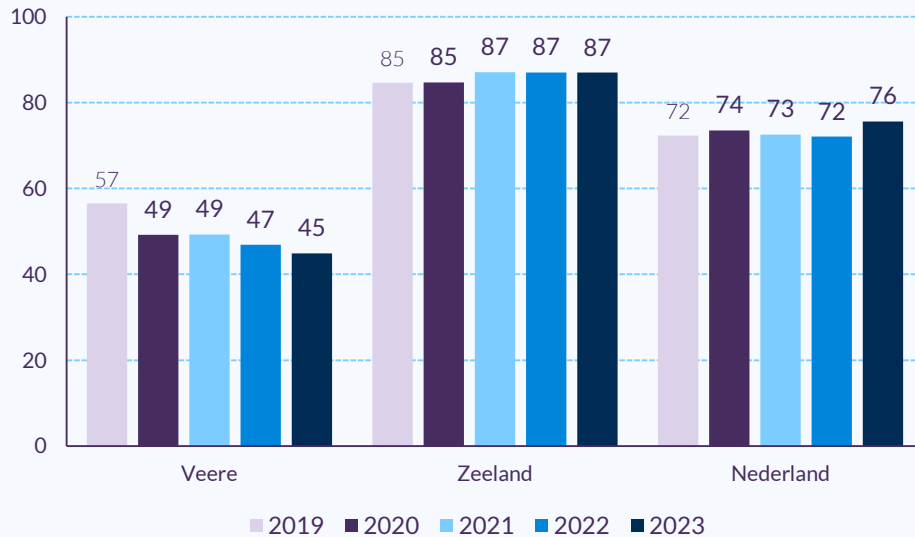
Het aandeel van de sportuitgaven dat naar accommodaties gaat, is in Veere een stuk lager dan gemiddeld in Zeeland en in heel Nederland (figuur 7.4). In Veere is dit in 2023 45 procent, in Zeeland 87 procent en in Nederland 76 procent.

In Veere is het aandeel dat uitgegeven wordt aan sportaccommodaties in de afgelopen jaren gedaald. De gemeente Veere verantwoordt op dit taakveld enkel baten en lasten voor buitensportaccommodaties. Andere gemeenten nemen hier vaak ook binnensportaccommodaties in mee. Binnensportaccommodaties vallen in de gemeente Veere onder de afdeling en begroting van maatschappelijke voorzieningen.

Figuur 7.4

Aandeel nettolasten aan sportaccommodaties binnen de totale nettolasten aan sport in de periode 2019-2023, in vergelijking met andere gemeenten

(in procenten)

Bron: door CBS verzamelde gemeentelijke data (lv3), 2020-2024. Bewerking: Mulier Instituut.

Doelmatigheid uitgaven aan sportaccommodaties in de praktijk

Op het gebied van doelmatigheid valt er nog wel wat aan te merken op de grote bestemmingsreserves bij buitensportverenigingen. Dat gemeenschapsgeld is gestald bij de verenigingen tot zij (groot) onderhoud aan hun gebouwen plegen.

Er kunnen gevallen ontstaan waarbij een vereniging niet toekomstbestendig blijkt door bijvoorbeeld lage leden- of vrijwilligers aantallen, maar wel over relatief grote bestemmingsreserves beschikt. Dan ligt er veel gemeenschapsgeld voor een accommodatie die in de toekomst mogelijk niet of weinig gebruikt wordt.

De gemeente heeft momenteel nadrukkelijke aandacht voor dit potentiële probleem. Dat is nodig, zeker nu de jaren naderen waarin accommodaties van diverse buitensportverenigingen volledig afgeschreven zijn.

Conclusie & aanbevelingen

In dit hoofdstuk trekken we conclusies over de deelvragen, de hoofdvraag en het normenkader. Op basis daarvan doen we aanbevelingen.

De beantwoording van het normenkader staat in bijlage 1.

8.1 Conclusies

Opzet van het Veeerse sportbeleid

De structuur van het sportbeleid is gecompliceerd. Met name de verhouding tussen het Sportakkoord en de rest van het sportbeleid kan veel duidelijker:

- De verhouding tussen de doelen van het Sportakkoord en die in de begrotingen en jaarrekeningen is op basis van de documenten over het sportbeleid onduidelijk.
- De begroting die gepresenteerd wordt in de uitvoeringsprogramma's en jaarverslagen van het Sportakkoord, behelst maar een zeer klein deel van de totale begroting voor sportbeleid.
- Binnensportaccommodaties vallen in de gemeentelijke organisatie niet onder de sportafdeling.

Dit maakt het ook ingewikkeld voor de gemeenteraad om haar kaderstellende en controlerende rol te pakken.

De gemeente geeft zelf aan dat de doelen uit het Sportakkoord het kader vormen voor het gemeentelijke sportbeleid. Hierin staan doelen over inclusief sporten en bewegen, duurzame sportinfrastructuur, vitale sport- en beweegaanbieders, positieve sportcultuur, beweegvaardigheid en talentontwikkeling, en inspirerende sportevenementen.

Betrokkenheid gemeenteraad en sportsector

De informatievoorziening richting de raad is beperkt, met uitzondering van informatie over het Sportakkoord. De raad heeft het college overigens niet gewezen op onvolledige informatievoorziening of aangegeven behoefte aan meer informatie te hebben. De raad reageert vooral op opkomende vraagstukken vanuit het sportveld of investeringsvragen vanuit het college.

Ook de Veeerse sport- en bewegsector is beperkt betrokken bij de totstandkoming van gemeentelijk sportbeleid. Het Zeeuws Sportakkoord is op provinciaal niveau samengesteld en de gemeente Veere heeft deze doelen overgenomen. Daardoor waren vooral provinciale actoren betrokken en was de rol van sport- en beweegaanbieders uit de gemeente klein. Er is wel een klankbordgroep sport in de gemeente Veere met vertegenwoordigers uit de sportsector. Die kan vooral adviseren over het beleid op de lange termijn.

Sommige verenigingen zijn positief over de manier waarop ze betrokken worden bij accommodatievraagstukken. Maar diverse verenigingen ervaren dat ze in een (te) laat stadium betrokken worden bij planvorming over hun accommodaties.

Er zijn ook verenigingen die aangeven dat sport- en beweegaanbod vanuit de buurtsportcoaches soms concurreert met hun eigen aanbod. Over het algemeen zijn verenigingen wel positief over projecten van buurtsportcoaches waar ze bij betrokken worden.

Doeltreffendheid en zicht op de voortgang

De doeltreffendheid van het beleid is niet goed vast te stellen, omdat het merendeel van de doelen niet meetbaar is (gemaakt). De gemeente heeft wel zicht op algemene ontwikkelingen in de sport. Zo kunnen we concluderen dat het percentage wekelijkse sporters in 2022 gelijk was aan 2016. En dat het percentage inwoners dat aan de beweegrichtlijnen voldoet, stevig daalt.

Op de meeste onderdelen lijken de beleidsactiviteiten logischerwijs bij te dragen aan voortgang op de doelen van het sportbeleid. Uitzondering is de positieve sportcultuur, waar activiteiten onder vallen die niet bijdragen aan de doelrealisatie op dit thema.

Doelmatigheid

De gemeente Veere geeft relatief veel uit aan sport per inwoner. En dan staat de binnensport nog buiten de sportbegroting. Dit roept vragen op over de doelmatigheid van het beleid. Zeker als je bedenkt dat het percentage wekelijkse sporters lager ligt dan landelijk en dat het percentage volwassenen in Veere dat aan de beweegrichtlijnen voldoet, een daling heeft ingezet.

8.2 Aanbevelingen

College van B&W: betrek de sportsector nadrukkelijker bij de beleidsvorming en uitvoering van het gemeentelijke sportbeleid.

Het is van belang om ook verenigingen te betrekken bij beleid over (de toekomst van) hun accommodatie. Daarnaast is goede afstemming nodig over sport- en beweegaanbod van buurtsportcoaches, om ervoor te zorgen dat dit niet concurreert met het aanbod van (brede) sportverenigingen, maar elkaar juist versterkt. Zorg voor voldoende capaciteit bij de afdeling sport om dit te kunnen doen.

College van B&W: schrijf een sportvisie of sportnota waarin duidelijk wordt wat de visie op het gemeentelijke sportbeleid is.

Op dit moment worden er vanuit het sportbeleid veel losse impulsen gegeven en wordt een klein deel van het beleid (Sportakkoord) zeer gedetailleerd beschreven. De samenhang tussen het gemeentelijke sportbeleid en het sportakkoord is onduidelijk en de consistentie komt in het geding bij investeringen in accommodaties. Met de Veerse vertaling van het herijkte sportakkoord ligt er een mooie basis, dus de gemeente hoeft niet vanaf nul te beginnen.

Het Sportakkoord centraal stellen als het gemeentelijke sportbeleid lijkt niet wenselijk. Het Sportakkoord biedt de gemeente de kans om tussen de partijen in de sportsector te staan en hier samen uitvoering aan te geven. Een sportvisie of sportnota is echt van de gemeente. Daarom is het van belang een sportvisie of sportnota te schrijven. Hierin kan de gemeente Veere onder andere haar eigen doelen, de daarbij passende verdeling van middelen en haar rol ten opzichte van andere partijen beschrijven.

Het is van belang dat de visie op de toekomstbestendigheid van buitensportaccommodaties, die de gemeente al van plan is op te stellen, onderdeel wordt van de sportvisie of -nota.

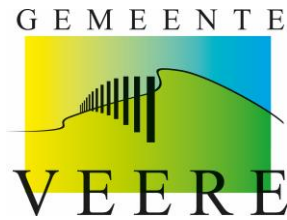
College van B&W en gemeenteraad: ga het gesprek aan over de toekomstbestendigheid van sportaanbod en sportaccommodaties in de gemeente.

Het is niet alleen van belang dat de sportsector en ambtelijke organisatie met elkaar het gesprek voeren over de toekomstbestendigheid van het sportaanbod en sportaccommodaties. Het advies is om dit gesprek ook te voeren in de gemeenteraad, op basis van een vast te stellen brede visie. Dit voorkomt ad-hoc-accommodatiebeleid en geeft toekomstperspectief aan verenigingen en sporters.

Gemeenteraad: organiseer de rol van de raad bij het sportbeleid.

Maak afspraken met het college over hoe de raad geïnformeerd wordt over de aanpassingen en de realisatie van het beleid² en bespreek periodiek de voortgang van de realisatie van dit beleid. Dit kan helpen om het ad-hoc-karakter van de huidige rolinvulling te verminderen en de doelmatigheid te verhogen.

² De gemeenteraad kan de beleidsmedewerker sport (en wethouder) vragen een presentatie te geven over de activiteiten van de gemeentelijke sportafdeling, ontwikkelingen in en rondom het sportbeleid, en gemaakte of nog te maken keuzes. Deze vorm is voorheen bijvoorbeeld in Eindhoven toegepast, ook al was dat destijds op frequentere basis. Raadsleden konden in deze bijeenkomsten direct inhoudelijke vragen stellen om zaken te verhelderen. Door deze opzet zijn raadsleden goed op de hoogte van de hoofdlijnen en structuur van het sportbeleid.

Bestuurlijke reactie

datum : 27 mei 2025
van : Jeroen Burgs
afdeling : Maatschappelijke Ontwikkeling
onderwerp : Bestuurlijke reactie rekenkameronderzoek sportbeleid
registratie code : 25B.03342

Aan : Rekenkamer Veere

Reactie college van B&W op rekenkameronderzoek sportbeleid

Wij hebben uw rapportage over het Veerse sportbeleid aandachtig gelezen. We zijn van mening dat het belangrijk is om kritisch te kijken naar ons sportbeleid en zijn dankbaar dat dit is gedaan. Het geeft inzicht in onze werkwijze en waar er verbeteringen mogelijk zijn. Deze rapportage laat ook zien dat sport en bewegen niet altijd vanzelfsprekend is en dat er winst te behalen is in de gemeente Veere.

Graag geven wij hieronder onze bestuurlijke zienswijze op de rapportage Rekenkameronderzoek Sportbeleid.

Opmerking over de titel van het rapport

Wij hebben de titel van het rapport, '*Varen op goed gevoel*', gelezen. Uitgaande van een positieve insteek begrijpen wij deze titel, maar wij zien ook een risico, namelijk: het kan overkomen alsof er in onze gemeente geen duidelijk sportbeleid is en er vooral op gevoel wordt gewerkt. Als dit beeld zou ontstaan zouden wij dit betreuren, omdat dit namelijk niet het geval is. Om in sporttermen te blijven zouden we direct met 1-0 achterstaan aan de hand van de titel.

De gemeente Veere werkt met duidelijke plannen, regels en programma's voor sport en bewegen. Deze geven richting aan hoe wij omgaan met sportaccommodaties, de openbare ruimte en het organiseren van sport- en beweegactiviteiten. Ook horen wij van inwoners en sportaanbieders dat zij onze aanpak als duidelijk en prettig ervaren.

Reactie op: 2.2 Organisatie van sportbeleid – Sportevenementen

De gemeente Veere ondersteunt haar inwoners door subsidie te verstrekken aan de verschillende, door haar inwoners georganiseerde, sportevenementen.

Daarbij kiezen we er bewust voor om vooral breedtesportevenementen te stimuleren, maar bieden we ook ruimte voor topsport. Deze keuze past bij ons doel om inwoners te stimuleren om meer te bewegen en een actieve leefstijl te ontwikkelen.

We vinden het belangrijk dat sportactiviteiten voor iedereen toegankelijk zijn. Daarom steunen we evenementen die laagdrempelig zijn en waar mensen uit de buurt makkelijk aan kunnen meedoen. Voorbeelden hiervan zijn de Kustmarathon Zeeland, de Kustloop Vrouwenpolder, de Fiets4Daagse in Oostkapelle, de Zeeland Regatta, verschillende surfwedstrijden, beachvolleybaltoernooien en de Avond4Daagse in meerdere dorpen van onze gemeente.

Reactie op: 3. Betrokkenheid gemeenteraad

We willen de gemeenteraad beter ondersteunen in haar rol door een passend meetinstrument aan te bieden. Daarmee kan de gemeenteraad het sport- en bewegbeleid beter volgen en waar nodig bijsturen.

We gaan hierover graag in gesprek met de gemeenteraad. Samen kunnen we kijken hoe zo'n instrument eruit kan zien en welke partijen daarbij betrokken moeten worden.

Reactie op: 4.1 Betrokkenheid bij beleidsvorming

De sportsector speelt een belangrijke rol bij het opstellen en uitvoeren van het sportbeleid in Veere. Elk jaar zijn er overleggen met alle sportverenigingen, zowel op ambtelijk als bestuurlijk niveau. Vrijwel alle verenigingen ontvangen subsidie voor sportactiviteiten of voor het onderhoud van hun accommodaties. Deze subsidies worden aangevraagd en toegekend op basis van de doelen in het sportbeleid. We zien dat vraag en aanbod hierbij goed op elkaar aansluiten.

Ook andere sportaanbieders, zoals zorgorganisaties en commerciële partijen, leveren waardevolle input voor het bereiken van de beleidsdoelen.

In het rapport wordt de rol van de klankbordgroep sport beschreven als een langetermijn-adviesorgaan. Dit is juist, maar ook wordt deze klankbordgroep ingezet in een bredere en actievere rol. De groep denkt mee over het beleid én helpt bij de uitvoering ervan. Er worden samen ook concrete acties opgepakt, zoals het zee-zwemmen voor basisschoolleerlingen, de subsidieregeling voor groenblauwe schoolpleinen, het beter gebruiken van sportaccommodaties, het doen van behoefteonderzoek onder inwoners en het versterken van de samenwerking met de zorg.

Reactie op: 6.1 Sportdeelname en voldoende beweging

In het rapport worden cijfers genoemd over sportdeelname en voldoende beweging onder volwassen inwoners. Deze cijfers geven nuttige inzichten, maar ze laten niet het hele beeld zien. Als gemeente richten wij ons op alle inwoners, dus ook op kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar.

Zoals in het rapport al wordt aangegeven, worden cijfers over sportdeelname in alle leeftijden bijgehouden via de Sportdeelname Index van NOC*NSF. Deze gegevens geven een breder en vollediger beeld van hoe inwoners van Veere bewegen. Hieruit blijkt dat we als gemeente structureel boven het Zeeuws gemiddelde scoren. Sinds 2021 zien we bovendien een positieve ontwikkeling in sportdeelname onder de hele bevolking.

	2021		2023	
Wekelijkse sporters Veere	62%	NOC-NSF Sportdeelname - SDI rapportage Zeeland_nov21_DEF (1)	69%*	NOC-NSF Sportdeelname - Zeeland SDI maandrapportage - november 2023_V1
Wekelijkse sporters Zeeland	54%	NOC-NSF Sportdeelname - SDI rapportage Zeeland_nov21_DEF (1)	59%	NOC-NSF Sportdeelname - Zeeland SDI maandrapportage - november 2023_V1

**Alleen Kapelle (72%) en Noord-Beveland (70%) scoren hoger.*

In onze gemeente valt op dat veel inwoners ouder zijn: 28% is 45 tot 65 jaar, en nog eens 28% is 65+. In deze groep is het lastiger om voldoende te bewegen, bijvoorbeeld

door fysieke beperkingen. Daarom hebben wij hier extra aandacht voor. We bieden activiteiten aan die passen bij deze doelgroep, zoals wandelen in de eigen kern, sportaanbod op maat, en het verbeteren van de toegankelijkheid van openbare ruimtes en sportvoorzieningen. Ook zetten we buurtsportcoaches in om mensen in beweging te brengen. Op die manier werken we aan een actieve leefstijl voor iedereen, ook voor oudere inwoners.

Reactie op: 6.3 Fysieke omgeving voor sport en bewegen

In het rapport is het gebruik van de openbare ruimte als plek voor sport en beweging niet meegenomen. Dat valt op, omdat juist in de gemeente Veere veel mogelijkheden biedt om buiten te sporten. Denk aan activiteiten zoals paardrijden, hardlopen, mountainbiken, fietsen en zwemmen. Onze kustlijn en natuurlijke omgeving maken dit goed mogelijk.

De gemeente zet zich actief in om dit soort sporten te ondersteunen. We investeren in een beweegvriendelijke omgeving, bijvoorbeeld door routes en zones aan te leggen en te onderhouden die speciaal zijn bedoeld voor sport en bewegen in de openbare ruimte.

Wat ook belangrijk is om mee te nemen zijn de openbare speelplekken. Dit onderdeel is voor ons belangrijk, omdat het direct bijdraagt aan beweging en ontmoeting, vooral voor kinderen en jongeren. Via het Veerse Ontmoetings- en Speelruimtebeleid hebben we de afgelopen jaren bewust ingezet op het aanleggen van speelplekken in de kernen.

Wij denken, voor de volledigheid van het rapport, dat het goed is als dit soort elementen ook worden meegenomen. We gaan hierover graag in gesprek om samen het beeld scherper te maken.

Reactie op: 7.1 Kosten van het sportbeleid

In het rapport wordt niet ingegaan op de reden waarom de kosten per inwoner zijn gestegen. Graag willen wij dit toelichten, omdat dit helpt om het financiële beeld beter te begrijpen.

De stijging in 2023 ten opzichte van 2019 komt vooral door eenmalige investeringen en door indexatie van subsidies en budgetten. Het verbaast ons dat met deze indexatie geen rekening is gehouden in het rapport, terwijl dit een vast onderdeel is van onze begroting. Voorbeelden van investeringen zijn de voorbereidingen voor een kunstgrasveld bij VV Serooskerke, de renovatie van Zwembad De Goudvijver en de aanleg van duurzame beregening voor voetbalvelden.

Daarnaast is de jaarlijkse indexatie van onderhoudsbijdragen aan sportverenigingen met eigen accommodaties toegepast, zoals afgesproken. Sinds 2019 is dit gemiddeld 3,7% per jaar. Dit betekent een stijging van € 60.000 op een totaal van € 290.000 in 2019. Ook de gemeentelijke budgetten voor sportactiviteiten worden jaarlijks geïndexeerd. Dit is gemiddeld 2% per jaar. Als we het budget van € 510.000 uit 2019 indexeren tot en met 2023, komt daar ongeveer € 53.000 bij.

Verder is in het rapport niet gekeken naar het verschil tussen wat is begroot en wat werkelijk is uitgegeven. In 2019 en 2020 is er minder uitgegeven dan begroot. De raad had dus meer budget beschikbaar gesteld, maar dit is toen niet volledig benut. In 2022 en 2023 is er meer uitgegeven dan in eerdere jaren, maar dit bleef binnen de begroting. Daarbij komt dat niet-bestede middelen uit 2020 en 2021, vanwege COVID-19, zijn doorgeschoven en alsnog zijn gebruikt voor de afgesproken doelen.

Reactie op: 7.2 Vergelijking met andere Zeeuwse en Nederlandse gemeenten

In het rapport wordt opgemerkt dat de nettolasten per inwoner in Veere hoger zijn dan in andere Zeeuwse en Nederlandse gemeenten. Dat klopt, en dat is een bewuste keuze. We willen in alle kernen van onze gemeente goede sport- en beweegmogelijkheden aanbieden. Daarmee zorgen we niet alleen voor sportvoorzieningen dichtbij huis, maar ook voor plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Dit draagt bij aan de leefbaarheid in onze dorpen.

Daarnaast zorgen we ervoor dat sporten betaalbaar en toegankelijk blijft voor onze inwoners. Dat vinden we belangrijk en staat vermeldt in ons sportbeleid. In sommige kernen zijn de kosten wat hoger. Dat komt bijvoorbeeld door voorzieningen zoals het zwembad in Serooskerke of de drie buitensportverenigingen met eigen accommodatie in Westkapelle.

Samen met de gemeenteraad hebben we er ook voor gekozen om alle buitensportaccommodaties te privatiseren. Dat betekent dat sportverenigingen eigenaar zijn van hun gebouwen, en bij tennisverenigingen van het hele terrein. Ze zijn zelf verantwoordelijk voor het onderhoud. De gemeente ondersteunt dit met een jaarlijkse onderhoudsbijdrage. We rekenen daarbij geen vergoeding voor het gebruik van de grond (canon).

Deze aanpak zorgt ervoor dat verenigingen financieel gezond blijven en tegelijk meer vrijheid hebben om hun eigen accommodatie te beheren. Dit past bij onze visie op sterke, zelfstandige sportorganisaties die verankerd zijn in de lokale gemeenschap.

Reactie op: 8.1 Conclusies

De binnensportaccommodaties in Veere zijn vaak verbonden aan schoolgebouwen (zoals gymzalen) of aan verenigingsgebouwen. Daarom vallen de bijbehorende budgetten onder andere beleidsterreinen, zoals accommodatiebeheer, onderwijshuisvesting, multifunctionele accommodaties of maatschappelijk vastgoed. Deze accommodaties vervullen namelijk meerdere doelen binnen verschillende beleidsgebieden.

De thema's, die zijn vastgelegd in het Sportakkoord, zijn ondersteunend bij het sturen van het Veers sportbeleid en aansluiten bij de doelen van de gemeente en vooral bij de behoeften van onze inwoners.

Over de conclusie onder 'doelmatigheid' willen we graag een aanvulling geven. In het rapport is gekeken naar de uitgaven per inwoner in relatie tot volwassen sporters. Wanneer we ook naar het aantal jeugdige wekelijkse sporters kijken, zien we juist een stijging en een hoger dan gemiddeld aandeel. Dit is een positief signaal dat de investeringen van de gemeente bijdragen aan meer sportdeelname onder jongeren. Dit betekent niet dat de aandacht voor volwassenen minder wordt, want ook daar liggen nog kansen om het sportgedrag verder te stimuleren.

Reactie op: 8.2 Aanbevelingen

College van B&W: betrek de sportsector nadrukkelijker bij de beleidsvorming en uitvoering van het gemeentelijke sportbeleid

- We hechten veel waarde aan de betrokkenheid van sportverenigingen bij het sportbeleid, vooral waar het gaat om hun accommodaties. Omdat verenigingen eigenaar zijn van minimaal de gebouwen, voeren we structureel overleg met hen over kwaliteit, onderhoud, gebruik en behoefte van de velden. Dit maatwerk overleg waarderen we en het geeft verenigingen de ruimte om zelf beleid te maken voor hun accommodaties.

Tegelijkertijd erkennen we dat er ruimte is om deze samenwerking en betrokkenheid verder te versterken. We willen daarom graag met de

sportverenigingen in gesprek om onze gezamenlijke visie en het beleid te toetsen en waar nodig aan te passen. Dit helpt ons om nog beter aan te sluiten bij hun wensen en ambities.

- Ook zijn we ons bewust van het risico dat de inzet van buurtsportcoaches soms als concurrerend kan worden ervaren binnen het sportaanbod. Het college neemt dit serieus en zal meer sturing geven om samenwerking tussen partijen te bevorderen en de rol van buurtsportcoaches zo optimaal mogelijk te laten aansluiten op bestaande initiatieven.
- Tot slot over het verzoek om extra capaciteit binnen de afdeling sport te realiseren: Dit is een formatievraagstuk waar het college aandacht aan schenkt. We zijn hierover in overleg met het Management Team om te bekijken hoe we dit kunnen oppakken en waar nodig verbeteren.
- We blijven continu kritisch kijken naar onze eigen rol en hoe we onze samenwerking met de sportsector verder kunnen versterken.

College van B&W: schrijf een sportvisie of sportnota waarin duidelijk wordt wat de visie op het gemeentelijke sportbeleid is

- In het verleden is er een aparte Veeurse sportnota geweest. Sinds 2019 heeft de gemeenteraad echter gekozen voor het Zeeuwse Sportakkoord als leidraad voor ons sportbeleid. Dit biedt een sterke en samenhangende basis, waarin regionale doelen centraal staan.
Om ervoor te zorgen dat het Zeeuwse Sportakkoord ook goed past bij onze eigen situatie, maken wij een jaarlijkse Veeurse vertaling hiervan. Deze is verwerkt in het uitvoeringsprogramma sport, waarin we helder aangeven welke acties de gemeente onderneemt om de ambities en doelstellingen waar te maken.

We zien dit als een levend document dat aansluit bij de actuele behoeften van onze inwoners en de ontwikkelingen in de sportsector. Tegelijkertijd blijven we onszelf de vraag stellen of deze vertaling en communicatie daarvan altijd duidelijk genoeg zijn. We staan daarom open voor een verdere verkenning van hoe we onze sportvisie nog beter kunnen vastleggen en uitdragen, zodat deze voor alle betrokkenen helder en herkenbaar is.

Toekomstbestendigheid van buitensportaccommodaties:

- We zijn ons bewust van de uitdagingen die spelen rondom de toekomstbestendigheid van onze buitensportaccommodaties. Daarom is recent een onafhankelijke procesbegeleider gestart met een plan van aanpak. Deze procesbegeleider betreft actief de sportverenigingen bij de beleidsontwikkelingen die direct hun accommodaties raken.

Daarnaast willen we deze vraag breder trekken. We vinden het belangrijk om samen met de sportverenigingen na te denken over hun toekomst, niet alleen gericht op de accommodaties, maar ook op het sportaanbod en de organisatie binnen de sector. Op deze manier streven we naar een heldere visie die we vervolgens aan de gemeenteraad zullen voorleggen.

Het college is van plan om aan deze visie een uitvoerings- en/of beleidsplan te koppelen. Hierin nemen we ook de financiële, plannings- en geografische aspecten mee, zodat we concreet en toekomstgericht kunnen werken. We blijven kritisch kijken naar onze eigen rol in dit proces en vinden het belangrijk om de sportsector daarin intensief te blijven betrekken.

College van B&W en gemeenteraad: ga het gesprek aan over de toekomstbestendigheid van sportaanbod en sportaccommodaties in de gemeente.

- Hoewel de gemeente geen eigenaar is van de gebouwen bij de buitensportaccommodaties, erkennen wij de behoefte en wens van de sportverenigingen om hierin een rol te spelen. Dit begrip vormt dan ook de basis van deze aanbeveling, en het college deelt deze visie volledig. Om hier samen goede stappen in te zetten, zijn we gestart met de planvorming voor een nieuwe of aangepaste visie op het sportaanbod en de accommodaties. We vinden het belangrijk om dit proces samen met de gemeenteraad vorm te geven. Daarom willen we de raad betrekken via een Raadsinformatiebijeenkomst (RIB), zodat we gezamenlijk kunnen nadenken over een toekomstbestendige koers.

We blijven onszelf kritisch bevragen en streven ernaar om dit traject transparant en inclusief te laten verlopen, met intensieve samenwerking met de sportsector en andere betrokken partijen.

Reactie op: Interview en focusgroepen

Voor het onderzoek zijn vier sportverenigingen bevraagd met telkens één vertegenwoordiger per vereniging. Gezien het ruime aantal sportverenigingen (circa 35 à 40) en de diverse beweeggroepen in onze gemeente, vinden wij dit aantal beperkt. Dit roept bij ons de vraag op of de stem van alle Veerse inwoners daarmee voldoende is gehoord.

Naast de verenigingen is er ook een grote groep individuele sporters, ongeorganiseerde beweeggroepen en commerciële aanbieders actief in Veere. Voor toekomstig onderzoek en beleidsvorming vinden wij het belangrijk dat deze brede groep gebruikers en aanbieders wordt betrokken. Zo ontstaat een compleet en representatief beeld van de sport- en beweegcultuur in onze gemeente.

Extra opmerking vanuit het college van B&W: Privatiseringsafspraken en de toekomst

Toekomst

We zijn ons bewust van de uitdagingen die de sportverenigingen de komende tien jaar tegemoetzien, zowel op het gebied van organisatie, aanbod als (buiten)sportaccommodaties.

Privatisering van accommodaties

Tussen 1990 en 2005 heeft de gemeente de renovaties van sportaccommodaties uitgevoerd, als onderdeel van de privatisering. Sindsdien zijn de sportverenigingen eigenaar en zelf verantwoordelijk voor hun gebouwen, of – zoals bij tennisverenigingen – het gehele complex.

Afschrijvingen

Renovaties worden volgens afspraken over 25 jaar afgeschreven, nieuwbouw over 40 jaar. Dit betekent dat verenigingen binnenkort weer voor renovatie- en nieuwbouwvragen komen te staan.

Toekomstbestendigheid en investeringscapaciteit

Het is belangrijk dat verenigingen toekomstbestendig blijven, maar het is de vraag of zij zelf de grote investeringen kunnen dragen. De afspraken van zo'n 25 jaar geleden verdienen een herbeoordeling in het licht van huidige kosten en het afnemende aantal vrijwilligers.

Gezamenlijke visie

We willen samen met sportverenigingen, de klankbordgroep, externe experts en de raad

een visie ontwikkelen die niet alleen de staat van accommodaties meeneemt, maar ook de bredere toekomst van de verenigingen.

Organisatie en sportaanbod

De wensen van inwoners en bezoekers veranderen, wat kansen en uitdagingen biedt. Sommige verenigingen passen niet meer bij de actuele behoeften of kampen met bestuurs- en vrijwilligersproblemen. Daarom is een analyse per vereniging nodig om benodigde aanpassingen te bepalen.

Duurzaamheid

Sportverenigingen moeten hun accommodaties verduurzamen, mede vanwege hogere energieprijzen en beleidsmatige verplichtingen.

Veiligheid en kwaliteit

Veiligheid blijft een belangrijk aandachtspunt. Verouderde gebouwen en velden moeten tijdig worden aangepakt, vooral gezien klimaatveranderingen die het onderhoud en gebruik van sportvelden bemoeilijken. Dit is essentieel om sporten veilig en aantrekkelijk te houden.

Nawoord van de Rekenkamer Veere

De Rekenkamer dankt het college voor de bestuurlijke reactie. Het is positief dat het college actief aan de slag wil met de aanbevelingen uit de rapportage.

Naast de reactie op de aanbevelingen bevat de bestuurlijke reactie ook enkele opmerkingen, overwegingen en aanvullingen op de inhoud van het rapport. Het is gebruikelijk dat dit soort inbreng plaatsvindt in de fase van het ambtelijk wederhoor, die bedoeld is om eventuele feitelijke onjuistheden te signaleren. In die fase kunnen opmerkingen indien nodig nog leiden tot aanpassingen in de rapportage. De Rekenkamer gaat ervan uit dat deze werkwijze, zoals ook in het verleden gebruikelijk was, in de toekomst weer zal worden gevolgd.

Tot slot bedankt de Rekenkamer alle betrokkenen voor hun medewerking aan het onderzoek. Zij wenst de organisatie, het college en de gemeenteraad veel succes bij de verdere ontwikkeling en uitvoering van het sportbeleid.

Bronnen

Landelijke onderzoeken/referenties

- **Hoogendam, A., Geurink, N., De Kwaasteniet, R., & Van der Poel, H.** (2022).
Voortgang uitvoering lokale sportakkoorden: een goede basis voor vervolg. Mulier Instituut.
- **Van der Poel, H., & Hoekman, R. (Reds.)** (2023).
Sportaccommodaties in Nederland. Kengetallen en kenmerken. Mulier Instituut.

Geraadpleegde bronnen over het Veerse sportbeleid

Documenten over Veers sportbeleid

Voor dit onderzoek hebben wij een groot aantal documenten geanalyseerd om het Veerse sportbeleid te kunnen duiden. Zo hebben we alle documenten met het hoofdthema sport en andersoortige documenten met groot belang voor het sport- en beweegbeleid (zoals de stukken uit de P&C-cyclus) geanalyseerd. Om de bronnenlijst behapbaar te houden hebben we de geraadpleegde openbaar beschikbare documenten uit het raadsinformatiesysteem grotendeels als groepen documenten opgenomen. Geraadpleegde documenten die niet openbaar beschikbaar zijn in het raadsinformatiesysteem, staan los in de bronnenlijst vermeld.

- **Gemeente Veere.** Alle begrotingen en jaarrekeningen in de periode 2019-2024, inclusief specificaties op de begrotingen en jaarrekeningen van 2023 en 2024.
- **Gemeente Veere.** Alle uitvoeringsprogramma's sport in de periode 2018-2024 en de jaarverslagen sport van de periode 2020-2023.
- **Gemeente Veere.** Diverse infographics met monitoringdata.
- **Gemeente Veere.** Herijking Veers Sportakkoord 2023.
- **Gemeente Veere.** Nota Volksgezondheid 2022-2025. Kerngezond Veere.
- **Gemeente Veere.** Ontmoeting- en speelruimtebeleid t/m 2032.
- **Gemeente Veere.** Overzicht subsidies 2024 tennis en voetbal.
- **Gemeente Veere.** Plan van aanpak Gezond en Actief Leven Akkoord 2024-2026.
- **Gemeente Veere.** Toekomst voetbalaccommodaties (interne notitie).
- **Gemeente Veere.** Veere Beweegt Mee! Sportnota 2016.
- **Gemeente Veere, gemeente Middelburg, gemeente Vlissingen.** Samenwerken voor Gezondheid. Kadernotitie Gezondheidsbeleid Walcheren 2018 - 2021.
- **Zeeuws Sportakkoord.**

Interviews en focusgroepen

Respondenten voor dit onderzoek

Hieronder volgt een chronologisch overzicht van de respondenten die wij gesproken hebben in interviews en focusgroepen voor dit rekenkameronderzoek. Deze gesprekken hebben plaatsgevonden in de periode juni t/m september 2024. Het overzicht bevat de functies van de respondenten ten tijde van het gesprek, tenzij anders vermeld.

1. Interview met de combinatiefunctionaris onderwijs en sport.
2. Interview met twee leden van de klankbordgroep sportbeleid: de plaatsvervangend buurtsportcoach/eigenaar van Fitnesscentrum De Driehoek en een welzijnswerker/buurtsportcoach van Stichting Welzijn Veere.
3. Interview met de manager van SportZeeland.
4. (Groeps)interview met twee bestuursleden van sportverenigingen.
5. Interview met de beleidsmedewerker sport van de gemeente Veere.
6. Interview met de wethouder sport van de gemeente Veere.
7. Focusgroep met zeven gemeenteraadsleden van vijf verschillende partijen uit de Veerse gemeenteraad.
8. Interview met een bestuurslid van een sportvereniging.
9. Interview met een bestuurslid van een sportvereniging
10. Interview met een bestuurslid van een breedtesportevenement.

Bijlage 1 – Beantwoording normenkader

Tabel B1.1

Beantwoording normenkader rekenkameronderzoek sportbeleid Veere

Norm	Subnorm	Operationalisatie	Beantwoording
Doeltreffendheid	Doelrealisatie	Zijn de beleidsdoelen gerealiseerd die het college sinds 2019 in ontwerp heeft vastgelegd en die de gemeenteraad via besluitvorming heeft vastgelegd?	Omdat de doelen niet meetbaar zijn gemaakt, kan niet goed worden vastgesteld of de doelen behaald zijn. In het algemeen kan worden geconcludeerd dat het percentage wekelijkse sporters in de periode 2016-2022 gelijk is gebleven en dat het percentage volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijn is gedaald. De beleidsactiviteiten vanuit het sportbeleid sluiten goed aan bij de doelen, met uitzondering van het doel positieve sportcultuur.
	Beleidsdoorvertaling	Zijn de beleidsdoelen die het college sinds 2019 in ontwerp heeft vastgesteld en die de gemeenteraad via besluitvorming heeft vastgelegd, adequaat doorvertaald naar het meerjarenbeleid van de ambtelijke organisatie?	Het Sportakkoord loopt momenteel voor de tweede periode van vier jaar, en vormt het kader van het Veerse gemeentelijke sportbeleid. De gemeente maakt jaarlijkse uitvoeringsprogramma's voor het Sportakkoord, waarin ze de doelen adequaat doorvertaalt. Maar deze uitvoeringsprogramma's bevatten alleen de middelen vanuit het Sportakkoord. Daarin wordt wel een aanzienlijk deel van het sportbeleid in beleidsactiviteiten doorvertaald, maar de (financiële) keuzes worden hier grotendeels niet in gevat.
Doelmatigheid	Zorgvuldigheid	Zijn de beleidsdoelen die het college sinds 2019 in ontwerp heeft vastgesteld en die de gemeenteraad via besluitvorming heeft vastgelegd, uitgevoerd binnen het daarvoor gereserveerde budget?	De gerealiseerde resultaten bevatten enkele kleine afwijkingen ten opzichte van de begroting. Deze werden met name veroorzaakt door energiekosten voor het zwembad en door overgebleven budget voor sportbeleid en activering, in relatie tot het Sportakkoord en Gezond en Actief Leven Akkoord.
	Budgettaire planning	Bestaat er een duidelijk meerjarenonderhouds- en investeringsplan voor de sportvoorzieningen en duurzame inzet op sportstimulering in de gemeente Veere? En houdt men zich hieraan?	De gemeente beschikt over onderhoudsplannen voor buitensportvoorzieningen. Investeringsplannen voor het sportaccommodatiebeleid op de lange termijn ontbreken. Gebouwen bij buitensportvoorzieningen zijn grotendeels geprivatiseerd, waarbij verenigingen een onderhoudsbijdrage krijgen. Nu afschrijvingsjaren van gebouwen naderen, moet worden gezien in hoeverre bestemmingsreserves worden benut.
	Ad-hoc beleids-investeringen	Zijn de (noodzakelijke) ad-hoc-investeringen sinds 2019 beperkt gebleven tot een minimum en is er sprake van een logische relatie tussen inzet van middelen en beoogde doelen?	Ad-hoc-investeringen in het sportbeleid blijven beperkt tot sportaccommodaties. Momenteel zijn deze investeringen altijd maatwerk, waarbij het wordt voorgelegd aan de gemeenteraad voor financiering. Er ontbreekt een afwegingskader of visie waarmee investeringskeuzes kunnen worden ondersteund. Daarmee zou deze inzet van middelen ook een logisch gevolg van beoogde doelen kunnen worden.
Politieke sturing	Kaderstellende rol	Is de raad in staat gesteld om haar kaderstellende rol voor het sportbeleid te vervullen en hoe heeft zij hier invulling aan gegeven?	De raad heeft geen rol gehad in het opstellen van het Zeeuws Sportakkoord, dat het kader van het Veerse gemeentelijk sportbeleid vormt. Ook bij de vertaling van dit akkoord naar de Veerse context is de raad niet betrokken geweest. Daarmee heeft de raad eigenlijk geen kaderstellende rol ten opzichte van het huidige kader van het sportbeleid vervuld. Wel kaart

	Controlerende rol	Beoordelen het college en de raad de periodiek verkregen (verantwoordings)informatie, zoals het jaarverslag, adequaat en verbinden zij hier logische consequenties aan?	de raad af en toe onderwerpen aan die ze graag meegenomen ziet worden in de uitvoering van het sportbeleid.
Uitnodigend bestuur	Stakeholderparticipatie	Heeft de gemeente sinds 2019 op een adequate wijze geluisterd naar de wensen en verwachtingen van sportaanbieders uit de gemeente Veere en andere sportstakeholders voor het sportbeleid, en hen op een structurele basis betrokken bij de ontwikkeling en evaluatie van beleid?	De raad stelt verantwoordingsinformatie over het sportbeleid over het algemeen vast zonder er uitgebreid over te spreken. Alleen investeringen in sportaccommodaties worden uitvoeriger besproken. Raadsleden geven aan dat ze geholpen zouden zijn met beter meetbare doelen en meer inzicht in de voortgang daarvan op basis van data en de financiële stromen. Dit heeft de raad eerder nog niet aangekaart bij het college.
	Maatschappelijke terugkoppeling	Heeft de gemeente sinds 2019 op een adequate wijze een terugkoppeling gegeven van wat zij met de input van sportaanbieders en andere sportstakeholders uit participatieprocessen heeft gedaan?	De betrokkenheid van de sportsector bij de ontwikkeling en evaluatie van het sportbeleid is beperkt. Het Sportakkoord is provinciaal opgesteld, waardoor er beperkter ruimte was voor inbreng van de gemeentelijke sportsector dan in andere gemeenten. Een klankbordgroep denkt wel mee over de uitvoering van het Sportakkoord. Als het gaat om betrokkenheid van stakeholders bij investeringen in accommodaties en samenwerking met buurtsportcoaches, zijn de ervaringen wisselend. In sommige gevallen is betere afstemming tussen gemeente en stakeholder nodig.
		Wanneer stakeholders worden betrokken wij het sportbeleid, geeft de gemeente over het algemeen duidelijke terugkoppeling. Met name bij investeringen in sportaccommodaties hebben sommige sportverenigingen nog weleens het gevoel te laat te worden betrokken, waardoor hun input niet echt goed wordt meegenomen.	

A large, thick, light blue abstract line that starts from the top left, loops around, and extends towards the bottom right, dominating the left and center of the page.

Nathan Geurink
n.geurink@mulierinstituut.nl

Remco Hoekman
r.hoekman@mulierinstituut.nl

Huib van Vugt

Marleen Kools
m.kools@mulierinstituut.nl